

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Michel Suchý

Čekatelské právo

Diplomová práce

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Čekatelské právo* vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 17. 8. 2017

.....

Michel Suchý

Poděkování

Rád bych tímto poděkoval svému vedoucímu diplomové práce JUDr. Petru Bezouškovi, Ph.D. za jeho cenné připomínky, rady a čas, který mi věnoval při vedení mé práce.

Obsah

Úvod	7
1 Čekatelské právo	8
1.1 Věcně-právní povaha čekatelského práva.....	9
1.1.1 Numerus clausus věcných práv.....	9
1.1.2 Rakousko.....	9
1.1.3 Česko	10
1.2 Složky vlastnictví	11
1.3 Možnosti obrany čekatele	11
1.3.1 Obrana čekatele dle ABGB	11
1.3.2 Obrana čekatele dle o.z.	12
1.4 Zcizení čekatelského práva	12
1.4.1 Pohled ABGB na zcizení čekatelského práva.....	13
1.4.2 Pohled o.z. na zcizení čekatelského práva.....	14
1.5 Exekuce čekatelského práva	16
1.5.1 Exekuce dle ABGB.....	16
1.5.2 Exekuce dle o.z.	16
1.6 Náhrada škody	17
1.6.1 Náhrada škody v ABGB	17
1.6.2 Náhrada škody v o.z.	19
2 Čekatelské právo při výhradě vlastnictví	21
2.1 Koupě	21
2.1.1 Koupě dle ABGB.....	21
2.1.2 Koupě dle o.z.	23
2.2 Vedlejší smluvní ujednání.....	25
2.2.1 Vedlejší smluvní ujednání v o.z.....	25
2.2.2 Vedlejší smluvní ujednání v ABGB.....	26
2.3 Výhrada vlastnictví.....	26
2.3.1 Výhrada vlastnického práva v o.z.	26
2.3.2 Výhrada vlastnického práva v ABGB	27
2.4 Věcněprávní postavení kupce.....	28
2.4.1 Věcněprávní postavení kupce v ABGB.....	28
2.4.2 Věcněprávní postavení kupce v o.z.....	29
3 Čekatelské právo při darování pro případ smrti.....	34
3.1 Pojetí ABGB	34
3.2 Pojetí o.z.	35
4 Čekatelství v dědickém právu	37
4.1 Čekatelské právo a výhled na nabytí.....	37
4.2 Dědické právo v ABGB	38
4.2.1 Zákonná posloupnost.....	38
4.2.2 Povinný podíl.....	38
4.2.3 Odkaz.....	39
4.2.4 Dědická smlouva.....	39
4.2.5 Testament.....	40
4.2.6 Zřeknutí se dědictví	40
4.2.7 Vliv podmínky dle § 696 ABGB.....	41
4.2.8 Zcizení dědictví	41
4.3 Dědické právo v o.z.	42
4.3.1 Závět'	42
4.3.2 Dědická smlouva.....	42

4.3.3	Odkaz.....	45
4.3.4	Zákonná posloupnost.....	45
4.3.5	Povinný díl.....	45
4.3.6	Zřeknutí se dědického práva	46
4.3.7	Vydědění.....	46
4.5.8	Zcizení dědictví	47
Závěr.....		48
Seznam literatury		50
Abstrakt		53
Abstract		54
Klíčová slova/Key words		55

Seznam nejčastěji používaných zkratk

ABGB	zákon č. 946/1811, občanský zákoník, Rakousko, ve znění pozdějších předpisů
BGB	občanský zákoník, Německo
BGH	Spolkový soudní dvůr, Německo
OGH	Nejvyšší soudní dvůr, Rakousko
o.z.	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZKN	zákon č. 256/2013 Sb., katastrální zákon, ve znění pozdějších předpisů
EO	zákon RGrBl. Nr. 79/1896, Exekutionsordnung, ve znění pozdějších předpisů
o.s.ř.	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
ZGB	Zivilgesetzbuch, švýcarský občanský zákoník z roku 1907, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Jako téma mé diplomové práce jsem vybral institut čekatelského práva. Tento institut se dosud v českém právním prostoru takřka nevyskytuje, ale sousední státy České republiky s výjimkou Slovenské republiky mají tento institut zavedený již poměrně dlouhou dobu. Z důvodu rekodifikace občanského práva a z toho pramenících koncepčních změn se v našem právním řádu otevírá možnost inspirovat se instituty právních řádů okolních států, ke kterým jsme se v rámci rekodifikace přiblížili.

Ve své práci se budu věnovat obecně institutu čekatelského práva v právním řádu Rakouska a jako první výzkumnou otázku jsem si zvolil použitelnost institutu v českém právním prostředí. Při rešerši na toto téma jsem zjistil, že toto téma je zpracováno velmi povrchně, a to pouze jeho stručným popsáním a nikoliv rozsáhlejším způsobem, který by odpovídal na možné aplikační problémy. Při rešerši české odborné literatury jsem dospěl k názoru, že toto téma není dostatečně zpracováno a je zde informační vakuum. Vzhledem k absenci dostatečného počtu české odborné literatury budu čerpat informace převážně ze zahraniční literatury, a to konkrétně z rakouské literatury a rozhodovací praxe soudů. Tamější odborná literatura se tímto institutem zabývá dlouhodobě, a tudíž vykompenzuje absenci tuzemských zdrojů. S nedostatkem zdrojů souvisí i má druhá výzkumná otázka, a to zda je možné se inspirovat při řešení případných problémů judikaturou rakouských soudů.

Těžiště mé práce bude spočívat v popisu samotného institutu a právní úpravy a rozhodovací praxe rakouských soudů. Z důvodu obsáhlosti čekatelství se budu věnovat vybraným oblastem, v rámci kterých lze uplatnit institut čekatelství. U každého tématu budu komparovat právní úpravu ABGB a o.z., kde poukážu na možné sporné otázky, které byly již řešeny rakouskou právní vědou, která by mohla poskytnout inspiraci pro řešení obdobných situací v České republice. Přínos mé práce vidím v samotném institutu, který není v České republice takřka nijak popsán, a má práce by mohla sloužit jako základ k rozšíření povědomí o institutu a jeho možném použití.

1 Čekatelské právo

Zákonem nedefinovaný pojem, který označuje právní postavení před nabytím vlastnického práva. Definici čekatelského práva nenalezneme v žádném ustanovení ABGB či jiného zákona, neboť se jedná o institut, který byl vyvozen až judikaturní činností soudů. Nejčastěji zmiňovaná definice v rakouské literatuře pochází z rozhodnutí Německého spolkového soudu ze dne 5. ledna 1955, sp. zn. V ZR 154/54.¹ Německý spolkový soud se vyjádřil, že čekatelské právo je předstupeň vlastnického práva. Je to právně zajištěná pozice věřitele (např. kupujícího), kdy věřitel splnil již tolik předpokladů k nabytí vlastnického práva, že dlužník (např. prodávající) již nemůže svým jednostranným jednáním toto nabytí zmařit.

Dle této definice BGH se tedy jedná o situace, kdy převod vlastnického práva k věci nastává postupně. Při tomto postupném „nabývání“ vlastnického práva dosáhl nabyvatel určitého stupně,² na základě kterého se mu dostává též oprávnění plynoucích z věcných práv. Čekatel tedy získává očekávání,³ že nabude určitých práv, tato jeho pozice je nazývána jako čekatelské právo. Velmi často bývá čekatelské právo taktéž označováno jako „právo obdobné k vlastnickému právu s mínusem“⁴. Toto označení je třeba chápat komplexněji, neboť jeho výkladem lze dojít k tomu, že držitel čekatelského práva, jakožto vlastnického práva „s mínusem“ by měl analogicky mít možnost disponovat stejnými právy jako držitel vlastnických práv. Je na jeho uvážení, zda bude se svým čekatelským právem disponovat, či nikoliv.

Obecně je čekatelské právo vnímáno jako právo sui generis, z důvodu zásady numerus clausus jej není možné zařadit jako právo věcné, nicméně tím, že zde je již splněno tolik předpokladů k jeho změně na právo plné, požívá dané postavení silnější ochrany než pouhé právo obligační. Je jen na čekateli, kdy dojde k přerodu čekatelství na plné právo. Nad rámec možnosti dispozice s tímto právem čekatel disponuje rozšířenými možnostmi k ochraně svých práv.

V rámci nauky neexistuje jednotná koncepce čekatelského práva, ale spíše jeho rozdělení dle jednotlivých skupin podle uplatnění čekatelského práva. Nejčastěji je čekatelství zmiňováno v souvislosti s:

- kupní smlouvou s výhradou vlastnictví
- dědickým právem
- darováním pro případ smrti

S čekatelským právem se však můžeme setkat i u práva stavby, nároku na důchod, zajišťovacího převodu práva a dalších.

¹ dále taktéž rozhodnutí BGH ze dne 30. 5. 1958, sp. zn. V ZR 295/56

² *Gefestigte Rechtsposition*

³ *Erwerbsaussicht*

⁴ *Wesengleiches Minus zum Vollrecht*

1.1 Věcně-právní povaha čekatelského práva

1.1.1 Numerus clausus věcných práv

Určení povahy čekatelského práva bude mít zásadní význam pro jeho aplikaci v každodenní praxi. Pro čekatele bude velmi důležitý rozdíl, zda jeho čekatelství má povahu čistě subjektivní, absolutní nebo se bude jednat o právo sui generis kombinující obě předchozí pojetí.

V případě premisy, že se jedná o právo absolutní, které opravňuje čekatele k obdobným právům a povinnostem jako vlastníka, je však nutné vyřešit problematiku zásady numerus clausus věcných práv, neboť pouze zákon může stanovit, která práva mají absolutní povahu. V případě čistě subjektivního práva působícího inter partes se však právní pozice čekatele jeví jako velmi nevýhodná, neboť přestože má věc fakticky u sebe a má očekávání nabytí vlastnického práva, jeho možnosti obrany v případě uplatňování nároků třetí osobou jsou oproti vlastníkovi omezené.

1.1.2 Rakousko

Nad povahou čekatelského práva byly vedeny diskuze, zda jej lze považovat jako právo věcné, či nikoliv a zda přiznáním věcněprávních účinků čekatelství nebude znamenat prolomení zásady numerus clausus. V Rakousku se právní teorie přiklání ke kvazi-věcné (sui generis) povaze čekatelského práva. Tento názor zastává například Spitzer⁵ a Spielbüchler⁶.

Princip numerus clausus je vyjádřen v ustanovení § 308 ABGB, který říká: „Věcná práva k věci jsou právo držení, vlastnictví, zástavy, služebnosti.“ V rámci novelizace zákonem č. BGBl. I Nr. 87/2015 došlo k vypuštění dědického práva z daného ustanovení. Z hlediska dřívější systematiky se jednalo o věcné právo, nicméně v moderním znění se jedná o komplexní úpravu právního nástupnictví a není tedy možné jej zařadit do absolutních věcných práv jako takových.⁷

Čekatelské právo není v § 308 ABGB uvedeno, nicméně dané ustanovení není úplným výčtem všech věcných práv. Neúplnost výčtu je způsobena několika okolnostmi. Některá věcná práva nebyla zařazena z důvodu rozhodnutí zákonodárce v zákonodárném procesu, který nepovažoval určitá práva jako věcná, nebo se jedná o instituty, které byly do právního řádu inkorporovány až následně.

⁵ SPITZER, Martin. In SCHWIMANN, Michael, KODEK, Georg. *ABGB Praxiskommentar*. Wien: Lexis Nexis, 2011, § 1063 ABGB, s. 1668.

⁶ SPIELBÜCHLER, Karl. Zur dinglichen Rechtsstellung des Vorbehaltskäufers. *Juristische Blätter*, 1981, roč. 103, č. 19/20, s. 505 – 511.

⁷ blíže HOLZNER, Christian. In KLETEČKA, Andreas, SCHAUER, Martin. *ABGB Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch §§ 285 - 446 (Sachenrecht I)*. 4. vydání. Wien: Manz Verlag, 2015, § 308 ABGB.

Nad rámec znění § 308 ABGB se mezi věcná práva řadí:

- reálné břemeno, které je v ustanovení § 530 ABGB definováno jako stálé roční důchody,⁸ je subsumováno pod pojem služebnosti⁹
- právo stavby jako samostatné věcné právo, jež se stalo součástí rakouského právního řádu až v roce 1912 zákonem č. RGrB. Nr. 86/1912, Baurechtsgesetz
- právo těžby¹⁰ dle § 22 zákona č. BGBl I 1999/38 o nerostných surovinách
- vedlejší smluvní ujednání, jsou-li jako věcná práva ujednána – zapsáním do veřejného seznamu.

Toto doplnění § 308 ABGB lze již nazývat jako úplný výčet. Čekatelské právo není definováno v ABGB a taktéž není jako věcné právo označeno v jiných zákonech. Z důvodu zásady numerus clausus tedy není možné je za věcné právo označit.

1.1.3 Česko

S ohledem na chybějící novodobou doktrínu týkající se čekatelského práva se v této části budu věnovat povaze čekatelského práva a pokusím se popsat odlišnosti, na základě kterých považuji čekatelské právo v českém právní řádu taktéž jako kvazi-věcné právo, tj. závazkové právo s věcně právními důsledky, a nikoliv jako čistě věcné nebo závazkové právo.

Obdobně jako v ABGB lze v ustanovení § 977 o.z. nalézt vyjádření zásady numerus clausus věcných práv.¹¹ Zákonem stanovený výčet věcných práv tedy není možné jakýmkoliv způsobem rozšiřovat. V rámci výčtu práv obsažených v třetí části nenalezneme čekatelské právo vyjmenované. Ex lege tedy není možné dovodit, že čekatelské právo je svou povahou právo věcné, neboť jejich výčet není možné nad rámec zákona rozšiřovat. S ohledem na kogentnost tohoto ustanovení je dle mého úsudku bezpředmětné další zkoumání čekatelství jako práva čistě věcného. V případě vyloučení čekatelského práva jako práva věcného, a tím jeho přímého působení erga omnes, přichází logicky v úvahu jako subjektivní právo závazkové.

Přiznáním věcněprávních účinků čekatelskému právu jako právu subjektivnímu se může zdát jako prolomení zásady numerus clausus. Nicméně je zde třeba taktéž položit si otázku, jaký význam tato zásada zastává? Účelem této zásady je faktické zamezení vzniku nového věcného práva nad rámec zákona. Ale směřuje vůle stran k vytvoření nového věcného práva? Dle mého názoru

⁸ *Beständige jährliche Renten*

⁹ HOLZNER, Christian. In KLETEČKA, Andreas, SCHAUER, Martin. *ABGB Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch §§ 285 - 446 (Sachenrecht I)*. 4. vydání. Wien: Manz Verlag, 2015, § 530.

¹⁰ *Bergwerksberechtigung*

¹¹ Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze)[online]. Obcanský zákoník.justice.cz, 3. února 2012 [cit. 19. ledna 2017]. Dostupné na: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>> s. 252.

nikoliv, strany mají zájem, aby čekatelské právo mělo za následek zlepšení pozice čekatele. Čekatel nebude následně omezen na případné nároky vůči převodci, ale může právě s ohledem na jeho čekatelství uplatnit žaloby i jako vlastník.

1.2 Složky vlastnictví

Vlastnictvím se rozumí právní panství nad věcí. V římském právu bylo vlastnictví označováno nejčastěji jako „*proprietas*“ či „*dominium*“. První z termínů vyjadřuje výlučnost vlastnictví určité věci a druhý z nich zdůrazňuje panství nad věcí.¹² Jedná se o nejsilnější věcné právo. Vlastnické právo se skládá z několika složek, které reprezentují možnosti vlastníka nakládat s věcí. Jedná se o možnost věc:

- užívat (*ius utendi*),
- požívat (*ius fruendi*),
- držet (*ius possidendi*),
- zničit (*ius abutendi*),
- a disponovat s ní (*ius disponendi*).¹³

Část těchto práv může vlastník i dočasně převést na třetí osobu bez toho, aby došlo k převodu vlastnického práva. Typicky se bude jednat o nájem či případně věcné právo k věci cizí. V takovém případě mluvíme o holém vlastnictví (*nuda proprietas*).

1.3 Možnosti obrany čekatele

1.3.1 Obrana čekatele dle ABGB

Při praktické aplikaci čekatelského práva bylo nutné vyřešit i možnosti obrany čekatele vůči třetím osobám. V případě, že vlastníkem předmětné věci je stále osoba odlišná od čekatele, nemůže čekatel uplatnit své nároky vlastnickou žalobou dle § 366 ABGB. Z důvodu čekatelského práva je však dle judikatury OGH oprávněn žalovat vydání věci na základě svého domnělého práva dle § 372 ABGB.¹⁴ Soud své rozhodnutí zdůvodnil, že pokud čekateli svědčí kupní smlouva, právo užívací a požívací a čekatelství, je jeho pozice silnější než pozice případného rušitele.

Silnější pozici čekateli přiznává judikatura i v případě exekuce předmětu, na kterém vázne čekatelské právo. Čekatel má v případě exekuce vedené věřiteli prodejce možnost podání námítky dle § 68 EO, případně je aktivně legitimován k podání excindační žaloby dle § 37 EO.¹⁵ Čekatel je

¹² KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 153.

¹³ Tamtéž

¹⁴ Rozhodnutí OGH ze dne 25. 6. 1958, sp. zn. 5 Ob 197/58

¹⁵ Rozhodnutí OGH ze dne 11. 7. 1962, sp. zn. 3 Ob 103/62

tedy vůči případným věřitelům chráněný, ale taktéž je povinen zbývající částky hradit právě věřitelům a nikoliv prodávajícímu. Pokud bychom však přiznali možnost vést exekuci na předmět zatížený čekatelským právem, došlo by po provedení exekuce ke ztrátě onoho čekatelství a čekatel by byl nucen svou pohledávku vymáhat jako bezdůvodné obohacení vůči vlastníkově, a to zpravidla bez uspokojivého výsledku.

1.3.2 Obrana čekatele dle o.z.

Obdobně jako v ABGB není možné žalovat vydání věci vůči třetí osobě dle § 1040 o.z. Dané ustanovení vyžaduje vlastnické právo, které má stále jiná osoba. Přestože není čekatel vlastníkem, byly již splněny takové předpoklady nabytí vlastnického práva, které ho opravňují k obdobnému postavení jako vlastníka. Z důvodu čekatelství je čekatel stejně jako domnělý vlastník oprávněn žalovat na ochranu svého práva dle § 1043 odst. 1 o.z. před zásahy třetích osob.

Specifickou povahu čekatelství je nutné brát v potaz i v případě exekučních řízení. Pokud bude vedena exekuce na majetek prodávajícího, tak po provedení exekuce prodejem movitých věcí zanikají dle § 329 odst. 7 všechna práva váznoucí na dané věci. Tímto postupem by čekatel přišel o svou pozici. Následně by byl oprávněn k případnému nároku vůči bývalému vlastníkově s náhradou škody, nicméně možnost jejího vymožení bude ve většině případů mizivá. Dle mého názoru je namístě přiznat čekateli možnost žádat o vyloučení předmětu z výkonu exekuce dle § 267 o.s.ř. Obsahem žádosti bude vylíčení skutkové situace a poukázání na čekatelské právo, které již rozvinulo svou absolutní povahu. V případě nepřiznání by byla upřena čekateli jakákoliv obrana a jediným východiskem by bylo okamžité uhrazení ceny věřiteli. V případě exekuce bych doporučil složení zbylé kupní ceny do soudní úschovy z důvodu nejistoty týkající se osoby věřitele. Uhrazením zbylé částky by se naplnila podmínka k převodu vlastnického práva a nový vlastník by již byl oprávněn podávat excindační žalobu.

1.4 Zcizení čekatelského práva

Jedna z výhod čekatelského práva je možnost jeho zcizení, která je dovozována z jeho povahy „mínusu“ k vlastnictví. Zcizení čekatelského práva dává stranám nové možnosti, jak si uspořádat své závazkové vztahy.

Tato výhoda čekatelství však může činit i potíže jednotlivým smluvním stranám. Problematickou částí pro prodávajícího může být možnost kupujícího zcizit své čekatelské právo. Nevýhodu lze spatřit v nemožnosti prodávajícího jakkoliv ovlivnit osobu budoucího nabyvatele předmětu věci, protože při zcizení čekatelského práva zůstává prodávající vlastníkem. Tak se jeho situace v rámci zajištění nemění. Čekatelské právo přechází již uzavřením smlouvy dle § 1099 o.z.

V případě obavy z těchto následků bych doporučil inkorporaci článku, který bude omezovat možnost dispozice s čekatelským právem kupujícího, do předmětné smlouvy, případně jej podmiňovat souhlasem prodávajícího. Toto omezení však bude mít opět pouze závazkový charakter mezi prodávajícím a kupujícím, a tudíž nebude možné se na jeho základě dovolávat neplatnosti případného převodu.

Zcizení čekatelského práva může na první pohled vykazovat určitou podobnost s postoupením pohledávky. Při postoupení pohledávky může věřitel svou pohledávku, případně její část, postoupit třetí osobě i bez souhlasu dlužníka. Samotné postoupení je tedy změna subjektu na pozici věřitele. Při zcizení čekatelského práva se objevuje taktéž nový subjekt, nicméně nevstupuje do původního závazku na místo věřitele, resp. původního nabyvatele čekatelského práva, ale vytvoří se nový závazek mezi původním a novým nabyvatelem čekatelského práva. Původní závazek tedy zůstává nedotčen do doby změny čekatelského práva na právo plné, kdy plné právo nepřejde na původního čekatele, ale na nového čekatele.

1.4.1 Pohled ABGB na zcizení čekatelského práva

Čekatel může, pokud není mezi ním a druhou stranou původní smlouvy upraveno jinak, se svým čekatelským právem libovolně disponovat. Čekatelské právo není předmětem převodu na základě ustanovení týkajících se cese v § 1392 ABGB, ale je možné jej zcizit kupní smlouvou na základě § 1053 ABGB. Přestože zákonodárce explicitně vyjádřil zásadu tradice ve znění ustanovení § 1053 ABGB, přechází čekatelské právo za předpokladu splnění ostatních zákonných požadavků formy a obsahu, uzavřením kupní smlouvy.¹⁶ Spolu s přechodem čekatelského práva je možné předat i samotnou věc. Je zde však nutné rozlišovat, zda při zcizení dochází ke zcizení pouze čekatelského práva či i samotné věci. Pokud se zcizuje čekatelství včetně předání věci, bude nabyvatel schopen nabýt derivativně vlastnické právo pouze v případě, že toto bylo výslovně povoleno, byly splněny předpoklady pro nabytí v dobré víře dle § 367 ABGB¹⁷ nebo se jedná o běžnou obchodní činnost, například nákup zboží a jeho další prodej.¹⁸ V případě převodu čekatelského práva je potřeba pamatovat na pozici nového čekatele. Jeho čekatelství je v daném případě totiž ovlivněno původním závazkem. Jeho čekatelství může být ohroženo neplněním závazku převodcem, čímž by mohlo dojít k porušení smlouvy a odstoupení od smlouvy ze strany vlastníka. V takovém případě by vlastník byl aktivně legitimován a taktéž následně i úspěšný ve vindikaci předmětné věci. Jedinou možností je okamžité doplacení dlužné částky novým čekatelem

¹⁶ Rozhodnutí OGH ze dne 20. 5. 1999, sp. zn. 2 Ob 114/99z

¹⁷ Rozhodnutí OGH ze dne 8. 11. 1966, sp. zn. 8 Ob 310/66

¹⁸ Rozhodnutí OGH ze dne 29. 5. 1990, sp. zn. 5 Ob 642/89

dle § 1423 ABGB. Případný souhlas zcizitele s možností nabyvatele uhradit zbylou část je presumován právě prodejem čekatelství.¹⁹

Po případném zcizení má nový čekatel taktéž možnost své právo bránit, neboť je oprávněn vůči třetím osobám uplatňovat žalobu z lepšího práva dle § 372 ABGB na excindační žalobu dle § 37 EO a případnou žalobu na náhradu škody.

Příklad:

Mezi A a B je uzavřena smlouva, jejímž předmětem je nový automobil, dle § 1063 ABGB, která váže přechod vlastnického práva až úplným zaplacením kupní ceny. V průběhu splácení kupní ceny se B rozhodne investovat do nového vybavení domu. Protože již nepotřebuje automobil, rozhodne se jej prodat pro získání potřebných peněžních prostředků. Jelikož není B vlastníkem automobilu, není oprávněn disponovat s vlastnickým právem, neboť toto drží stále A. Východiskem dané situace může být převod čekatelského práva B na nabytí vlastnického práva k automobilu na C dle § 1053 ABGB. Uzavřením smlouvy přechází čekatelské právo na C, úplným zaplacením kupní ceny dojde ke změně čekatelského práva na právo vlastnické. Původní závazek mezi A a B však není dotčen. B má tedy stále povinnost úhrady kupní ceny vůči A. Pokud by z určitého důvodu došlo k prodlení na straně B s hrazením kupní ceny automobilu A, má C možnost doplatit kupní cenu automobilu A a tím získat plné vlastnické právo k automobilu. Vynaloženou částku C lze následně vymáhat jako regresní nárok vůči B.

1.4.2 Pohled o.z. na zcizení čekatelského práva

Čekatelské právo může být dle mého názoru předmětem zcizení. Zákon nikterak nevylučuje dispozice s právy jako nehmotnými věcmi dle § 496 odst. 2) o.z. Smluvní strana tedy je oprávněna své čekatelské právo zcizit dle § 2079 o.z. Za předpokladu splnění ostatních zákonných náležitostí smlouvy přejde čekatelství na nového nabyvatele. Tento nový nabyvatel tedy nyní disponuje čekatelským právem, které se v případě splnění podmínky přemění v plné právo.

V případě zcizení čekatelského práva je nutné vést v patrnosti ustanovení § 2121 o.z. upravující okamžik přechodu nebezpečí škody na věci a následky dle § 2125 o.z. Předáním věci původnímu kupujícímu přešlo též nebezpečí škody na věci. V případě, že bude zcizeno čekatelské právo, trvá toto nebezpečí stále. V případě zkázy věci bude dle mého úsudku čekatel oprávněn vznést nárok na vrácení kupní ceny, kterou uhradil věřiteli analogicky dle § 2121 o.z. za předpokladu, že nedošlo k předání věci. V případě, že došlo již k předání věci původním kupujícím

¹⁹ AICHER, Josef. In RUMMEL, Peter. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*. Wien: Manz Verlag, 2000, § 1063 ABGB.

na nového čekatela, lze předpokládat, že spolu s předáním věci došlo i k přechodu nebezpečí škody na věci. Původní vlastník však bude mít stále nárok na uhrazení zbylé části kupní ceny, ledaže prodávající škodu způsobil porušením své povinnosti dle § 2125 o.z.

Smluvní převod čekatelského práva má jak obligační, tak věcněprávní účinky. Ve vztahu k § 1760 o.z. shledávám jako potřebné zmínit se o situaci při převodu čekatelského práva, které je v době uzavření smlouvy neexistující či převodce není z tohoto práva oprávněn. Dle § 1760 o.z. je zřejmé, že uzavření smlouvy nezpůsobí její neplatnost, avšak bude mít zásadní vliv na postavení nabyvatele. Obligační účinky mezi převodcem a nabyvatelem zůstanou dále nedotčeny, ale věcněprávní účinky budou odvislé od realizace předmětu smlouvy. Pokud nedojde za dobu trvání smlouvy k nabytí čekatelského práva, zakládá tato vada prodlení dle § 1968 o.z. či případné vady plnění dle § 1916 nebo § 1920 o.z. Stežejní roli zde bude hrát dobrá víra nového nabyvatele čekatelského práva. S ohledem na obecnou zásadu *nemo plus iuris ad alienum transferre potest, quam ipse habet* se nebude absence oprávnění k převodu týkat vzniku závazku, ale jeho splnění.²⁰ Převodce i tak může nabýt čekatelské právo, a to v případech stanovených mimo jiné v §§ 1109 – 1111 o.z. S ohledem na chybějící judikaturu je dle mého názoru možnost se inspirovat v rozhodnutích OGH, která stanovil u určitých věcí, jež se zpravidla zcizují pod výhradou vlastnictví, nutnost intenzivnějšího zkoumání zjišťování oprávnění převodce disponovat věcí ze strany případného nabyvatele. Typicky se bude jednat o automobily²¹, stavební materiál²² či opakované dodávání zboží mezi podnikateli²³. Závěrem OGH ohledně zvýšených nároků ke zjištění oprávněnosti u převodu čekatelského práva k automobilu se však již dle mého názoru nebude nutné dále zabývat, neboť automobil se dá podřadit pod § 1109 o.z. jako věc zapsaná ve veřejném seznamu. Obecně tedy u určitých předmětů je třeba žádat od nabyvatelů zvýšené nároky na snahu o získání informací dokazující oprávnění k převodu čekatelství, než pouhé ujištění. Může se jednat například o doložení listin či smluv prokazujících nabytí.

Příklad:

Prodávající A uzavře s kupujícím B kupní smlouvu dle § 2079 o.z. s výhradou vlastnictví dle § 2132 o.z., jejímž předmětem bude nový automobil. A předá automobil B a domluví se na splátkách kupní ceny. Po čase B přestane mít potřebu dané auto používat, nicméně nechce auto vrátet prodávajícímu. Domluví se tedy s C, že mu za zbývajících část kupní ceny auto přenechá. C však ví, že B koupil auto pod výhradou vlastnictví, tudíž není oprávněn auto zcizit. Jelikož B není

²⁰ HULMÁK, Milan a kol.: *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 198.

²¹ Rozhodnutí OGH ze dne 24. 5. 1996, sp. zn. 8 Ob 1505/96

²² Rozhodnutí OGH ze dne 11. 7. 1990, sp. zn. 3 Ob 38/90

²³ Rozhodnutí OGH ze dne 30. 3. 2004, sp. zn. 10 Ob 9/04b

vlastníkem, nemůže automobil platně převést, ale může disponovat svým čekatelským právem. Předmětem kupní smlouvy mezi B a C tedy bude čekatelství k nabytí vlastnictví k automobilu. Je však třeba mít na paměti, že dispozice s čekatelským právem nemá vliv na původní závazek mezi A a B. Tento závazek stále trvá a B je stále povinen uhradit kupní cenu. V momentu uhrazení kupní ceny dojde k naplnění podmínky převodu vlastnického práva, které přejde na C, neboť na něj své čekatelské právo převedl B.

1.5 Exekuce čekatelského práva

Pokud čekatelské právo požívá ochrany vůči věřitelům prodávajícího, může nastat i situace v praxi opačná. Věřitelé čekatele budou mít také zájem na uspokojení svých pohledávek. Z důvodu povahy čekatelského práva nebude jeho zpeněžení nejspíše první volbou věřitelů či případného soudního exekutora, ale v případě nemožnosti zpeněžení jiných movitých či nemovitých věcí se bude jednat o další možný zdroj uspokojení pohledávky.

1.5.1 Exekuce dle ABGB

Čekatelské právo požívá dle § 37 EO ochrany vůči věřitelům prodávajícího. V praxi si lze bezpochyby představit i opačnou situaci, a to zájem věřitelů čekatele se domoci uspokojení. Jedním z možných způsobů je zajištění čekatelského práva dle § 331 EO. Obdobně jako možnost čekatelství zcizovat je možnost, aby čekatelské právo bylo předmětem výkonu rozhodnutí. V případě vedení exekuce je možné na návrh oprávněného dle § 331 odst. 1 EO omezit možnost čekatele disponovat s čekatelským právem. Pro účinnost omezení čekatele není třeba doručení daného rozhodnutí soudu.²⁴ Následně je dle § 331 EO na oprávněném, aby zvolil a navrhl způsob zpeněžení daného čekatelství.

1.5.2 Exekuce dle o.z.

Čekatelské právo bude dle mého názoru možné být způsobilým předmětem výkonu rozhodnutí věřitelů čekatele. Pokud je možné čekatelství převádět, bude je možné i zpeněžovat v rámci exekučního řízení. Samotným exekučním řízením však není možné zasáhnout do práv a povinností vlastníka. Obdobně jako čekatel má vlastníka možnost podat excindační žalobu dle § 267 o.s.ř. V případě soupisu věci ve vlastnictví prodávajícího, ke kterým má však druhá osoba čekatelské právo, bude předmětem soupisu a následně prodeje dle § 323 o.s.ř. pouze čekatelské právo. Vlastnické právo vlastníka zůstane nedotčené.

²⁴ Rozhodnutí OGH ze dne 21. 5. 1997, sp. zn. 3 Ob 106/97b

1.6 Náhrada škody

Další z nároků, které mohou v rámci smluvních vztahů vzniknout, je náhrada škody. V klasickém vztahu kupující – prodávající je dělícím momentem přechod vlastnického práva, kdy po nabytí vlastnického práva je nepochybné, že aktivně legitimován bude kupující, v tu dobu již vlastník. U koupě s výhradou je situace komplikovanější z důvodu specifického postavení stran. V průběhu mezidobí už prodávající nemá „plné“ vlastnické právo, má pouhé holé vlastnictví, ale zároveň kupující ho ještě taktéž nemá. V případě porušení závazku ze strany kupujícího, který zapříčiní odstoupení od smlouvy ze strany prodávajícího, je nepochybné, že prodávající bude aktivně legitimován k podání žaloby. Která ze stran však bude aktivně legitimována k podání žaloby na náhradu škody proti škůdci v mezidobí?

1.6.1 Náhrada škody v ABGB

K otázce aktivní legitimace k podání žaloby na náhradu škody existuje rozsáhlá judikatura OGH. Zpočátku zastával OGH názor, který vycházel z názoru Koziola, že aktivně legitimovaný k podání žaloby na náhradu je pouze kupující. Z důvodu chybějící judikatury se Koziol ve svém článku Eigentumsvorbehalt und Schadensersatz wegen Sachbeschädigung odkazuje převážně na německou právní vědu, která řešila obdobný problém týkající se aktivní legitimace k podání žaloby na náhradu škody. Do doby zaplacení kupní ceny byla tehdejší německá nauka toho názoru, že aktivně legitimovaným byl pouze prodávající.²⁵ Aktivní legitimace nebyla přiznána z důvodu nejisté pozice smluvních stran, kdy nebylo možné určit komu a v jaké výši vznikla škoda. Nad rámec toho ještě stále nepanovala shoda nad povahou čekatelského práva, kdy převažující tábor ve shodě s německou doktrínou²⁶ zastával názor, že čekatel nedisponuje žádným právem, které by ho opravňovalo k podání žaloby na náhradu škody. Čekatel se musel se svým nárokem domáhat náhrady za způsobenou škodu přes prodávajícího, kterému byla přiřknuta možnost žalovat i škodu vzniklou třetí osobě.²⁷

Kupující s čekatelským právem se dle rozhodnutí OGH sp. zn. 8 Ob 17/72 ze dne 22. února 1972 může domáhat náhrady škody, ale nikoliv již prodávající. Aktivní legitimaci tedy OGH přiřkl pouze kupujícímu na základě argumentace absolutní povahy čekatelského práva podpořenou zněním § 425 ABGB upravujícím přechod práv. Tato argumentace spočívala v rozdílném postavení a zájmu stran. Kupující, který poškozenou věc drží, má větší zájem na možnosti uplatnění svých

²⁵ FLUME, Werner, *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts, Band 2: Das Rechtsgeschäft*, Berlin: Springer-Verlag, 1979, s. 711.

²⁶ TUHR, Andreas. *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts*, Berlin: Springer-Verlag, 1918, s. 297.

²⁷ KOZIOL, Helmut. Eigentumsvorbehalt und Schadensersatz wegen Sachbeschädigung. *Juristische Blätter*, 1968, roč. 90, č. 19/20, s. 504.

nároků vůči škůdci. Spolu s převzetím totiž na kupujícího přechází nebezpečí zkázy věci a povinnost šetřit podstatu věci. V případě poškození věci, a tím poklesu její hodnoty, může být kupující požádán o dozajištění s ohledem na zbývající částku k doplacení. Prodávající má k poškozené věci stále holé vlastnictví. Tuto pozici na základě výhrady vlastnictví má pouze k zajištění jeho závazku. Čím větší částka je kupujícím splacena, tím menší bude zájem prodávajícího a naopak. V případě, že věc bude poškozena v počátcích splácení, bude mít nepochybně i prodávající zájem mít aktivní legitimaci k podání žaloby. Prodávající však musí mít na paměti, že i samotným prodejem a předáním může věc ztratit na hodnotě, případně používáním ze strany kupujícího může dojít k devalvaci hodnoty.

Ve svém rozhodnutí se OGH nepřiklonil k názoru Koziola²⁸, ale použil právní konstrukci používanou pro vymáhání škody prodávajícím při zasílatelství analogicky dle § 429 ABGB. Prodávající nemusí mít ani zájem na sporu, pokud je typicky kupní cena takřka uhrazena. Dle OGH nelze konstrukci Koziola považovat za správnou, neboť analogickým použitím by po vymožení náhrady prodávajícím byla částka zaslána kupujícímu, který věc drží. Jednalo by se tedy o zbytečně formalistický přístup.

Je však nutné mít na paměti, že samotná škoda nemusí prodávajícímu v první řadě vzniknout. Za předpokladu trvání smlouvy má prodávající zájem pouze na celém uhrazení kupní ceny. Pokud tedy hodnota věci nepoklesne pod hranici, kde by bylo vhodné žádat o dozajištění, nemusí zde být žádný zájem z jeho strany o vymáhání náhrady škody. Výklad dle Koziola však může být pro prodávajícího v určitých případech i vhodný. V případě ztráty hodnoty věci jednáním škůdce, kdy kupující zároveň nebude disponovat prostředky, kterými by poskytl dozajištění, může si dle mého názoru prodávající poměrnou částku jako dozajištění nechat. Nad rámec daného případu se OGH vyjádřil, že přiznáním aktivní legitimace výhradně kupujícímu bude dána překážka možného souběžného uplatnění nároku jak ze strany kupujícího, tak prodávajícího.

Rozhodnutí OGH se nedalo označit za zcela přílehající, neboť prodávající byl tímto fakticky připraven o možnost žalovat na náhradu škody, přestože mu škoda vzniknout mohla. Daného problému si byl OGH vědom a ve svém rozhodnutí ze dne 19. 4. 1979, se sp. zn. 7 Ob 768/78, judikoval, že v případě vzniku škody je možné, aby žalobcem na náhradu škody byl jak kupující, tak prodávající. V případě věcné škody na předmětu koupě je aktivně legitimován jak kupující, tak prodávající. Škůdce však je povinen hradit pouze jednou, a nebude tedy povinen hradit škodu dvakrát.

²⁸ KOZIOL, Helmut. Eigentumsvorbehalt und Schadensersatz wegen Sachbeschädigung. *Juristische Blätter*, 1968, roč. 90, č. 19/20, s. 504.

Rád bych zde zdůraznil samotný podklad, na základě kterého je dovozována aktivní legitimace kupujícího a prodávajícího. Proávající jako stále ještě vlastník poškozené věci nemůže být omezen na své právo žádat náhradu škody jako přímý poškozený.²⁹ Kupující však má pouze nárok na rozdíl mezi hodnotou věci před a po poškození.³⁰ Kupující za předpokladu trvání kupní smlouvy získává z důvodu svého čekatelství možnost domáhat se náhrady škody způsobené škůdcem shodně jako prodávající. Nad rámec možnosti žádat rozdíl hodnoty věci může čekatel taktéž žádat úhradu ušlého zisku dle § 1323 ABGB, který byl způsoben právě porušením předmětu koupě. Pokud budou nárok na náhradu škody uplatňovat obě strany, bude se jednat o nárok dvou věřitelů na dělitelné plnění vůči dlužníkovi dle § 1295 ABGB. V případě vymožení dojde k poměrnému rozdělení, které by se mělo odvíjet od hlavní funkce výhrady vlastnictví – požívání a užívání věci prodejcem a zajištění prodávajícího zbývající kupní cenou.³¹ Prodejci by tedy měla být přiznána částka ve výši rozdílu mezi dosud nesplacenou kupní cenou a hodnotou zajištěné věci. Zbýlá částka by měla být vyplacena kupujícímu spolu s případnou částkou náhrady ušlého zisku. V případě, že do pravomocného přiznání náhrady škody dojde k úplnému uhrazení kupní ceny, ztrácí prodávající svou aktivní legitimaci z důvodu přechodu vlastnického práva a celá částka bude vyplacena kupujícímu.³²

1.6.2 Náhrada škody v o.z.

V případě vzniku škody na věci, které je předmětem čekatelského práva, je nutné se taktéž zaměřit na možnosti náhrady újmy vůči škůdci. V rámci rekonstrukce došlo k unifikaci v nahrazování nemajetkové a majetkové újmy. V případě rozšíření užívání čekatelského práva bude potřeba vyřešit, kdo a za jakých podmínek je aktivně legitimován k podání žaloby na náhradu škody. Základním ustanovením pro případné nároky bude § 2910 o.z. Obdobně jako v ABGB je nutné odlišovat nároky prodávajícího a kupujícího. Obě osoby budou mít odlišné postavení, co se náhrady škody týče.

Základním předpokladem pro náhradu je dle § 2910 o.z. porušení zákonné povinnosti, a tím zasažení do absolutního práva poškozeného. V případě výhrady vlastnického práva při koupi dle mého názoru není sporu, že jedním z oprávněných bude prodávající. Proávající si do uhrazení kupní ceny vyhrazuje holé vlastnictví k věci. Protiprávním jednáním škůdce, ať už konáním či nekonáním, bude nepochybně porušeno jeho vlastnické právo. Proávající bude tedy oprávněn

²⁹ *Unmittelbar Geschädigter*

³⁰ AICHER, Josef. In RUMMEL, Peter. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*. Wien: Manz Verlag, 2000, § 1063 ABGB.

³¹ Rozhodnutí OGH ze dne 19. 4. 1972, sp. zn. 7 Ob 768/78

³² AICHER, Josef. In RUMMEL, Peter. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*. Wien: Manz Verlag, 2000, § 1063 ABGB.

obdobně jako v § 1295 ABGB přímý poškozený na základě svého vlastnického práva žádat náhradu škody dle § 2910 o.z. Tato konstrukce za předpokladu splnění ostatních zákonných ustanovení pro přiznání náhrady nebude dle mého názoru činit v praxi velké potíže.

V případě poškození či zničení věci však může vzniknout škoda i kupujícímu. Jeho aktivní legitimace však bude třeba dovodit na základě jeho čekatelského práva. Za předpokladu rozšíření institutu čekatelského práva v České republice usuzuji, že je možné při řešení daného problému se inspirovat právě v judikatuře OGH, která prošla dlouhodobým vývojem od přiznání aktivní legitimace nejdříve pouze prodávajícímu, následně pouze kupujícímu a nakonec oběma stranám. Tento vývoj byl však spojen i s vývojem právní nauky v Rakousku, co se týče samotné povahy čekatelského práva. Pokud přiznáme čekatelskému právu jeho absolutní povahu, bude kupující následně oprávněn žádat náhradu škody dle § 2910 o.z.

Co se rozsahu a způsobu náhrady škody týče, je v § 2951 o.z. shodně s § 1323 ABGB stanovena přednost naturální restituce. Teprve až v případě nemožnosti navrácení věci do původního stavu se bude hradit škoda v penězích.

Dle § 2952 o.z. se však škodou rozumí i to, co poškozenému ušlo, tedy o co se nezvětšil jeho majetek. Pokud dojde k naturální restituci, bude s největší pravděpodobností nárok prodávajícího vyřešený, neboť jeho zájem je jen na zajištění věci. Spolu s uvedením věci do původního vztahu dojde ve většině případů taktéž ke zvýšení hodnoty věci, tím i k opětovnému dozajištění jeho závazku. Pokud však došlo k poškození věci, mohlo dojít i k omezení možnosti kupujícího danou věc užívat a požívat. Důsledek tohoto omezení bude vznik nároku na náhradu ušlého zisku vůči škudci. Tento nárok bude mít zpravidla pouze čekatel, neboť on věc užíval a požíval. V době, kdy mu toto umožněno nebylo, přišel o možnost rozšířit svůj majetek. Mám za to, že prodávající tento nárok z důvodu holého vlastnictví nebude moci uplatnit, neboť on již žádný zisk z věci nedostává.

2 Čekatelské právo při výhradě vlastnictví

2.1 Koupě

Kupní smlouva je jednou z nejčastěji uzavíraných smluv v každodenním životě. Jedná se o pojmově úplatný synallagmatický soukromoprávní závazek, jehož účelem je převod vlastnického práva prodávajícího k věci na kupujícího.

2.1.1 Koupě dle ABGB

Základním stavebním kamenem rakouského soukromého práva je bezpochyby Všeobecný zákoník občanský. Jedná se o císařský patent, který byl přijat 1. června 1811 a nabyl účinnosti 1. ledna 1812. Jako hlavní autor ABGB je považován Franz von Zeiller, rakouský právník, zástupce přirozenoprávní teorie³³, který žil v letech 1751 až 1828.³⁴

Zákonná úprava koupě je systematicky řazena v 24. dílu zákona, v ustanoveních §§ 1053 – 1089 ABGB. Koupě dle ustanovení § 1053 ABGB je charakterizována jako přenechání věci jinému za určitou sumu peněz. Nabytí vlastnického práva k věci kupujícím dochází až předáním předmětu kupní smlouvy a nikoliv uzavřením smlouvy, jako je u o.z. dle § 1099. V ustanovení § 1054 ABGB je stanoveno, že cena předmětu koupě, jako jedna z náležitostí, musí být vyjádřena v penězích a nesmí být nejasná ani odporující zákonu. ABGB s ohledem na § 1054, mimo smluvního určení ceny, umožňuje také určení pomocí:

- určení ceny třetí osobou,³⁵
- určení ceny více osobami,³⁶
- cena určená v dřívějších zcizeních,³⁷
- průměrná tržní cena v místě a čase splnění závazku.³⁸

V případě přenechání určení ceny třetí osobě existuje možnost, že v rámci kontraktace nedojde ke stanovení lhůty k určení ceny, či osoba, která měla cenu určit, se dostane do prodlení. Obě tyto možné situace zákon stíhá pod sankci neplatnosti celé smlouvy, neboť není splněn jeden z pojmových znaků dané smlouvy.

Samotné určení ceny předmětu koupě však není bez limitů. Pomineme-li instituty neúměrného zkrácení či lichvy, lze v ABGB nalézt ustanovení § 917a, které v rámci ochrany určitých skupin osob limituje minimální či maximální cenu určitého předmětu koupě. Jako příklad

³³ von ZEILLER, Franz. *Das natürliche Privat-Recht*. Wien: Beck, 1819, s. 26.

³⁴ von WURZBACH, Constantin. *Zeiller, Franz Alois Edler von. In: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*. 59. Theil., Wien: Kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei, 1890, s. 285.

³⁵ § 1056 ABGB

³⁶ § 1057 ABGB

³⁷ § 1058 ABGB

³⁸ Tamtéž

lze uvést zákon o plynárenství („Gaswirtschaftsgesetz“) či o elektrických energiích a infrastruktuře („Elektrizitätswirtschafts- und –organisationsgesetz“). Kupní smlouva, ve které cena přesahuje hranici danou právním předpisem (např. Gaswirtschaftsgesetz), není zatížena neplatností v celém rozsahu, ale pouze co do částky, která převyšuje maximální možnou cenu.³⁹ V opačném případě, kdy by kupní cena byla pod minimální určenou cenou, došlo by opět k zákonné fikci stanovení kupní ceny dle §917a ABGB. S ohledem na povahu ustanovení však nelze vyloučit jak spodní hranici ceny, tak ani vrchní maximální hranici. V daném případě bude tedy mít prodávající silně omezenou autonomii vůle co do volného určení ceny.

V rámci prodeje je prodávající povinen do doby, než bude předmět koupě předán, jej pečlivě opatrovat. Subsidiárně se v rámci povinností prodávajícího použijí také ustanovení týkající se směny v § 1047 ABGB. Prodávající je povinen předmět koupě předat se všemi součástmi a příslušenstvím v místě, čase a jakosti domluvené. Jakost předmětu koupě se vztahuje k momentu, ve kterém se předmět nacházel při uzavření kupní smlouvy.⁴⁰

Koupě nemovité věci

V rámci čekatelského práva je s ohledem na jeho povahu nutné věnovat samostatnou část mé práce jeho možnému převodu v rámci nemovitých věcí. Obdobně jako v o.z. se vlastnické právo převádí až zápisem do katastru nemovitostí dle § 8 odst. 1 zákona o pozemkových knihách.⁴¹ V případě uzavření smlouvy, jejímž předmětem je nemovitost evidovaná ve veřejném seznamu, získává čekatelské právo kupující až podáním návrhu na zápis vlastnického práva do pozemkové knihy. Čekatelské právo vznikne přijetím žádosti bez výhrad nebo v případě zapsání prenotace dle § 8 odst. 2 zákona o pozemkových knihách (dále jen „GBG“). Od tohoto momentu je kupující chráněn vůči zásahům prodávajícího i s ohledem na publicitu pozemkové knihy dle § 7 odst. 1 GBG. Čekatel tedy získáním svého postavení nabývá již možnosti žádat náhradu škody či vyklizení pozemku.

Toto čekatelství je oprávněn dále převádět během mezidobí. Nicméně z důvodu taxativního výčtu možných zápisů do pozemkové knihy dle GBG je následně nutné podat návrh na opravu zápisu vlastnického práva. V případě splnění podmínek pro zápis bude novým vlastníkem zapsán převodce čekatelského práva a nikoliv jeho nabyvatel, neboť čekatelství není právo věcné, a není jej tudíž možné zapsat do veřejného seznamu dle § 9 GBG.

³⁹ Rozhodnutí OGH ze dne 7. 6. 1921, sp. zn. 2 Ob 333/21

⁴⁰ Rozhodnutí OGH ze dne 24. 1. 1974, sp. zn. 7 Ob 243/73

⁴¹ Zákon č. BGBl 39/1955, Allgemeines Grundbuchsgesetz, ve znění pozdějších předpisů

2.1.2 Koupě dle o.z.

Koupě je v rámci o.z. systematicky zařazena do části čtvrté, hlavy druhé, a to v rozsahu §§ 2079 – 2183. Pojmové znaky koupě jsou úplatnost a předmět plnění. Tyto znaky jsou specifické pro úpravu koupě, avšak nelze opomenout obecné náležitosti smlouvy. S ohledem na obecnou úpravu je do obsahu smlouvy nutné inkorporovat také subjekty, které mezi sebou danou smlouvu uzavírají. V daném smluvním typu se jedná o prodávajícího na straně jedné a kupujícího na straně druhé. Mezi pojmové znaky koupě se řadí předmět plnění – věc, k níž se převádí či zavazuje převést vlastnické právo na kupujícího. Věc v právním smyslu je definována v ustanovení § 489 o.z. jako vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí. Pod tento pojem se subsumují jak věci hmotné, tak i nehmotné povahy.

Dalším pojmovým znakem koupě je úplatnost. Samotná kupní cena je projevem úplatnosti, nicméně její stanovení není nutné považovat za podstatnou náležitost.⁴² V případech, kdy si smluvní strany neujednají kupní cenu, ale mají vůli uzavřít kupní smlouvu, se užije druhý odstavec § 2085 o.z. Toto ustanovení určuje kupní cenu věci jako cenu, za kterou se týž nebo srovnatelný předmět v době uzavření smlouvy a za obdobných smluvních podmínek obvykle prodává.

V případě smlouvy je taktéž nutno dosáhnout shody na okamžiku plnění. Zákon jako obecnou premisu v § 2079 odst. 2 o.z. stanovuje, že neplyne-li ze smlouvy či zvyklostí něco jiného, jsou smluvní strany povinny si plnit současně. Tento předpoklad však fakticky není možné splnit v každé situaci. Příkladem budiž nákup pomocí prostředků komunikace na dálku či koupě naděje dle § 2083 o.z. Plnění protistrany, přestože bylo v rámci kontraktace dohodnuto splnění povinností ze smlouvy v určitý moment či ponecháno neupravené – dle obecné úpravy v o.z., nelze bez dalšího jednání úspěšně požadovat v každém případě. V rámci obecné úpravy závazků je toto pro synallagmatické závazky upraveno v ustanoveních § 1911 a § 1912 o.z.

Ustanovení § 1911 o.z. zní: „Mají-li si strany navzájem plnit zároveň, může splnění požadovat jen ta strana, která sama dluh již splnila nebo je ochotna a schopna splnit dluh současně s druhou stranou.“ Toto ustanovení slouží jako ochrana strany smlouvy před případným porušením smlouvy protistrany. Pro úspěšné vymáhání jedné ze stran je tedy možné požadovat plnění pouze za předpokladu, že sama strana již splnila, či je připravena splnit.

Ne vždy však dochází at' už z faktických či právních důvodů k splnění vzájemných povinností ve stejný moment. Ustanovení § 1912 o.z. reaguje na situace, kdy jedna ze stran je povinna plnit dříve než protistrana. Samotné ustanovení však nelze použít pro každý případ. Aplikace je omezena pro případy, kdy je plnění druhé strany ohroženo vzniklými okolnostmi, které

⁴² BEDNÁŘ, Václav. In HULMÁK, Milan a kol.: *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 32.

nebyly a nemohly být známy při kontraktaci. V žádném případě nelze toto ustanovení vnímat jako sankci za prodlení dlužníka, ale jako ochranu pro stranu, která má plnit jako první, čímž je částečně znevýhodněna.⁴³

Koupě movité věci

V případě koupě movité věci dle § 2085 o.z. dochází k převodu vlastnického práva k věci uzavřením smlouvy. Výhrada vlastnictví toto modifikuje tak, že do zaplacení kupní ceny zůstává vlastníkem věci prodávající, kterému zůstává holé vlastnictví, a zbylá část oprávnění předáním věci přecházejí na kupujícího. Kupující tedy uzavřením smlouvy získává čekatelské právo k nabytí vlastnických práv k movité věci a zároveň právo věc užívat a požívat. Toto čekatelské právo se bude postupným splácením kupní ceny stávat „silnějším“, až následně dojde k naplnění podmínky – výhrady vlastnictví, a tím k přerodu čekatelského práva v právo vlastnické.

Koupě nemovité věci

Koupě nemovité věci je upravena v §§ 2128 – 2131 o.z. a stanovuje požadavky na formu dle § 560 o.z. V případě nemovitých věcí zde zákon stanovuje obligatorní formu smlouvy – písemnou. Písemná forma však není vyžadována pro vedlejší smluvní ujednání. Obecně jsou vedlejší smluvní ujednání subjektivní práva působící inter partes. U nemovitých věcí zapsaných ve veřejných seznamech lze tyto vedlejší ujednání sjednat jako práva věcná s účinky erga omnes. V případě, že v rámci kupní smlouvy bude sjednána výhrada vlastnického práva ve formě věcného práva, tudíž zapsána do veřejného seznamu dle § 2128 odst. 2 o.z., bude postavení čekatela prokazatelné. Pokud tedy bude žádat náhradu škody vůči škůdci, bude dle mého názoru postačovat prokázání jeho postavení za pomocí listu vlastnictví a kupní smlouvy.

V případě, že dojde ke splnění podmínky, bude třeba katastrálnímu úřadu tuto skutečnost doložit, např. ve formě kvitance dle § 1949 o.z. Pokud v mezidobí nedojde k převodu čekatelského práva, jedná se o relativně bezproblémový průběh, kdy katastrální úřad na základě kvitance či jiného podkladu zapíše vlastnické právo kupujícího. Je však třeba vyřešit situaci, kdy v mezidobí dojde k zcizení či jinému převodu čekatelského práva kupujícího.

Pokud bude následně splněna podmínka úplným uhrazením kupní ceny a doložena určitá forma kvitance, může dojít k rozporu faktického stavu věci se stavem zapsaným v katastru nemovitostí. Po převodu čekatelského práva a splnění podmínky se totiž původní kupující nestane

⁴³ ŠILHÁN, Josef. In HULMÁK, Milan a kol.: *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 862.

ani na sekundu vlastníkem dané nemovité věci. Uhrazením celé částky se faktickým vlastníkem stane čekatel.

Je tedy třeba vyřešit rozpor ve faktickém a zapsaném stavu vlastnictví k nemovité věci. V tomto případě však dle mého bude možné spatřit limitaci ZKN. Obdobně jako v Rakousku⁴⁴ ⁴⁵ totiž není možné z důvodu taxativního výčtu § 11 ZKN zapisovat možné čekatelské právo do katastru nemovitostí. V mezidobí tedy není možné převodem čekatelského práva docílit za předpokladu splnění podmínky převod vlastnického práva na čkatele. V takovém případě bude dle mého názoru nutná součinnost nového vlastníka a čkatele a podání souhlasného prohlášení. Pokud by nedošlo k součinnosti ze strany nového vlastníka, další postup čkatele by spočíval v podání žaloby na určení práva dle § 80 o.s.ř. Naléhavý právní zájem by v tomto případě byl rozpor faktického stavu a stavu zapsaného v katastru nemovitostí.⁴⁶ Na základě následného rozhodnutí příslušného soudu by již bylo možné stav dle § 14 ZKN opravit.

2.2 Vedlejší smluvní ujednání

Vedlejší smluvní ujednání nejsou samostatným smluvním typem, ale pojí se ke smlouvě hlavní a doplňují ji. Mají nepochybný význam již v rámci procesu kontraktace, neboť ona výhrada či podmínka se neváže přímo k předmětu koupě, ale může při naplnění vést ke změnám práv a povinností účastníků kupní smlouvy.

2.2.1 Vedlejší smluvní ujednání v o.z.

V o.z. úprava vedlejších smluvních ujednání systematicky navazuje na oddíl upravující koupi movitých a nemovitých věcí. Zákon obsahuje v §§ 2132 – 2157 o.z. výčet vedlejších ujednání, mezi které se řadí:

- výhrada vlastnického práva,
- výhrada zpětné koupě,
- výhrada zpětného prodeje,
- předkupní právo,
- koupě na zkoušku,
- výhrada lepšího kupce,
- cenová doložka.

⁴⁴ Rozhodnutí OGH ze dne 13. 12. 1961, sp. zn. 5 Ob 339/61

⁴⁵ taxativní výčet § 9 GBG

⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 2. 2001, sp. zn. 22 Cdo 1848/2000

S ohledem na ustanovení § 2157 o.z. lze nepochybně dovodit, že výčet vedlejších smluvních ujednání je demonstrativní. Strany si tak v rámci kontraktačního procesu mohou více individualizovat smluvní podmínky. Přestože se jedná o ustanovení, které subsumuje všechna ostatní možná ujednání, je v něm taktéž obsažená časová limitace. Podmínka či výhrada zaniká v případě neuplatnění příslušnou osobou do jednoho roku od uzavření kupní smlouvy. Přestože je zde zákonná limitace jednoho roku, mám za to, že je se s ohledem na dispozitivnost o.z. vyjádřenou v ustanovení § 1 odst. 2 o.z. možné, aby strany zvolily odlišnou lhůtu k uplatnění, neboť se nejedná o ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.

2.2.2 Vedlejší smluvní ujednání v ABGB

Obdobně jako v o.z. i ABGB obsahuje výčet vedlejších smluvních ujednání v části pojednávající o koupi. Tento výčet se nachází v ustanovení § 1067 ABGB a obsahuje následující:

- výhrada zpětné koupě,
- výhrada zpětného prodeje,
- předkupní právo,
- koupě na zkoušku,
- prodej s výhradou lepšího kupce.

2.3 Výhrada vlastnictví

Výhrada vlastnictví (lat. pactum reservati dominii) je institut uplatňující se v případech, kdy kupující po prodávajícím žádá poskytnutí předmětu smlouvy před zaplacením celé kupní ceny. Nicméně prodávající nechce spoléhat pouze na poctivost a solventnost kupujícího. Převod vlastnického práva neprobíhá souběžně s uzavřením kupní smlouvy. Prodávající je stále vlastníkem do doby uhrazení kupní ceny, ale kupující již může předmět užívat.⁴⁷ Tento institut je předpokladem pro vznik čekatelského práva.

2.3.1 Výhrada vlastnického práva v o.z.

Výhrada vlastnictví je jedním z institutů v rámci vedlejších ujednání u kupních smluv, které je velmi často užíváno a slouží jako jedna z možností zajištění prodávajícího. Institut je kodifikován v ustanovení § 2132 o.z.

⁴⁷ ZIMMERMANN, Reinhard. *The Law of Obligations Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford University Press, 1996, s. 276 – 277.

Po předchozím splnění povinností ze strany kupujícího prodávající předá kupujícímu předmět kupní smlouvy, avšak při sjednání výhrady dle § 2132 o.z. umožní prodávající kupujícímu nabytí vlastnického práva k věci až úplným zaplacením kupní ceny. Kupující není vlastníkem věci, nemůže tedy ani nakládat s věcí jako s vlastní, ale jeho úmyslem je k věci získat vlastnické právo. Kupující má postavení detentora, který nemůže s věcí volně nakládat a na věc se ve vztahu k němu hledí jako na věc cizí, která je nabyvateli jen svěřena.⁴⁸

Samotná výhrada nepůsobí pouze inter partes, nicméně její účinky budou trvat i vůči ostatním osobám.⁴⁹ Věřitelé kupujícího, kteří povedou exekuční řízení proti jeho majetku, nebudou oprávněni zpeněžit předmět koupě, neboť do splacení celé kupní ceny vlastnické právo nepřejde.

2.3.2 Výhrada vlastnického práva v ABGB

Na rozdíl od České republiky či Spolkové republiky Německo výhrada vlastnického práva v Rakousku není kodifikovaná v rámci občanského zákoníku. Výhrada vlastnického práva byla dovozena judikturní činností rakouských soudů. Formálně se judikatura OGH a jiných rakouských soudů nižší instance opírá v případech dovození výhrady vlastnictví o ustanovení § 1063 ABGB, jež pojednává o koupi věci na úvěr (Kauf auf Borg, Kreditkauf). Velkou inspirací pro OGH byla úprava výhrady vlastnického práva v ustanovení § 449 BGB. Přestože samotný institut není výslovně kodifikován v ABGB, lze bezpochyby říci, že své místo v rakouském právu má. Samotný zákonodárce s ním totiž počítá a odkazuje na něj i v jiných zákonech, například v ustanovení § 24 odst. 1, bod č. 9. KSchG.⁵⁰

Samotné ustanovení § 1063 ABGB cituje: „Bude-li věc odevzdána kupci prodáváčem, aniž tento obdržel trhovou cenu, je věc prodána na úvěr a vlastnictví k ní přechází ihned na kupce.“⁵¹

Z dikce samotného paragrafu je zřejmé, že prodávající je při uzavírání obchodu v méně výhodné pozici, neboť dle § 1063 ABGB přechází vlastnické právo k prodané věci předáním bez toho, aby prodávající obdržel kupní cenu. Stejně jako dle římského práva je tedy záměrem prodávajícího se co nejlépe ochránit proti případnému nedodržení smluvních povinností ze strany kupujícího. Pro tuto situaci se jeví jako nejvýhodnější sjednání výhrady vlastnického práva. Stejně jako jiná vedlejší smluvní ujednání se jedná o zajišťovací prostředek prodávajícího, který mu umožňuje prodej zboží bez rizika spočívajícího v postižení předmětu v rámci exekučního či insolvenčního řízení.

⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2009, sp. zn. 29 Cdo 1028/2007

⁴⁹ SVOBODA, Lukáš. Výhrada vlastnictví podle občanského zákoníku. *Právník*, 2001, roč. 140, č. 10, s. 1022.

⁵⁰ zákon č. BGBl. Nr. 140/1979, Konsumentenschutzgesetz, ve znění zákona do 31. 12. 1996

⁵¹ § 1063 ABGB: *Wird die Sache dem Käufer von dem Verkäufer ohne das Kaufgeld zu erhalten, übergeben; so ist die Sache auf Borg verkauft, und das Eigentum derselben geht gleich auf den Käufer über.*

Předpokladem pro výhradu vlastnictví je dosažení shody před předáním předmětu koupě, neboť dle dikce § 1063 ABGB dojde již předáním předmětu koupě k převodu vlastnického práva. Pokud tak není sjednáno ve smlouvě, nelze následně při převzetí věci jednostranně na kupujícího vymínit výhradu vlastnictví.⁵²

2.4 Věcněprávní postavení kupce

S ohledem na chybějící zákonnou úpravu v obou zemích je nutné definovat právní postavení čekatele v mezidobí. Právě chybějící úprava může způsobit ztrátu právní jistoty čekatele a tím i zhoršení jeho postavení.

2.4.1 Věcněprávní postavení kupce v ABGB

Mezidobí vzniklé na základě výhrady vlastnictví nemusí být časově limitováno. V případě věci nižší hodnoty bude mezidobí kratší, nicméně při věcech vyšší hodnoty může dané mezidobí trvat delší dobu. Čím delší mezidobí, tím větší je šance vzniku skutečností, které budou způsobovat uplatňování nároků třetím osobám vůči kupujícímu, může se jednat například o vydání věci, rušení držby, exekuce nebo insolvence.

Spielbüchler se ve svém článku „K věcněprávnímu postavení kupce s výhradou vlastnictví“ věnuje období od uzavření kupní smlouvy do kompletního uhrazení ceny, čímž dochází k převodu vlastnického práva. Přestože je Spielbüchler zastáncem kvazi-věcné povahy čekatelského práva, je předmětem jeho příspěvku možnost posuzovat držení/užívání/požívání předmětu koupě v mezidobí (přechodné období) jako věcné právo k věci cizí ve smyslu věcného břemena dle ustanovení § 472 ABGB.

V rámci článku Spielbüchler zastává názor, že původem dohad ohledně povahy postavení kupujícího v mezidobí je absence zákonné úpravy výhrady vlastnictví, a tím i stanovení věcněprávního právního postavení kupujícího. Z důvodu absence zákonného zařazení je nutné výhradu vlastnictví a její účinky dovodit na základě autonomie smluvních stran. Autonomii stran lze spatřovat na dvou úrovních, a to v rovině samotného závazku a dále v převodu práv. Na obou těchto úrovních mají smluvní strany na základě autonomie vůle široký prostor pro úpravy vzájemných práv a povinností. Výhrada vlastnictví se nijak nedotýká samotného závazku, ten je stále stejný. Výhrada je významná pouze při převodu vlastnických práv, který je podmíněn uhrazením kupní ceny. Vystává tedy otázka, zda užívání/požívání/držení věci je pouze důsledkem uzavřené smlouvy, nebo zda strany uzavřeli zároveň smlouvu o zřízení služebnosti.

⁵² Rozhodnutí OGH ze dne 11. 11. 1986, sp. zn. 5 Ob 324/86

Služebnost lze bezpochyby dle § 473 ABGB zříditi i k věci movité. Předpokladem pro zřízení služebnosti pro věc movitou, která není zapsaná ve veřejném seznamu, je její předání dle ustanovení § 481 odst. 2 ABGB, které odkazuje na § 426 písm. a) ABGB. Služebnosti, které připadají v úvahu, jsou právo užívání dle § 504 ABGB a právo požívání dle § 509 ABGB.

Právo užívání je definováno následovně: “Služebnost užívání spočívá v tom, že někdo jest oprávněn užívat cizí věci jen pro svou potřebu, neporušuje podstaty.“ Právo cizí věc užívat je limitováno šetřením podstaty věci a používáním pouze pro osobní potřebu. Oprávnění poživitele u poživacího práva dle § 509 ABGB se oproti užívacímu právu značně rozšiřují. Poživatel je oprávněn bez všech omezení věc užívat nejenom pro svou osobní potřebu, nicméně i nad její rámec. Jediným omezením je opět nutnost šetřit podstatu věci. Předáním získává kupující nejen čekatelské právo, ale zároveň právo věc užívat a požívat. Jako *essentiale negotii* se dá označit vůle osob, aby právo užívat a požívat mělo účinky erga omnes. Strany totiž svým jednáním nechtějí časově omezené právo užívání či požívání. Strany cílí v důsledku na převod vlastnického práva, ale v mezidobí žádají taktéž zajištění jejich postavení, tedy je možné využití úpravy institutu práva poživacího.⁵³ I možnost odstoupení od původní kupní smlouvy není na překážku, neboť v případě odstoupení od kupní smlouvy zaniká taktéž věcné právo užívání dle § 524 ABGB ve spojení s § 1449 ABGB. Při tomto stavu mají obě smluvní strany zajištěné postavení. Prodávající je stále vlastníkem předmětné věci a v případě neplnění má možnost věc žádat zpět. Kupující má čekatelské právo, které jej opravňuje žádat zajištění věci dle § 382 odst. 1 EO.

Lze tedy shrnout, že absolutní povahu čekatelského práva je možné postavit na věcných právech k věci cizí – užívacím a poživacím právu.

2.4.2 Věcněprávní postavení kupce v o.z.

Pro praktické řešení sporných situací v rámci koupě s výhradou vlastnictví je však zapotřebí stanovení povahy čekatelského práva v mezidobí od uzavření smlouvy do úhrady kupní ceny. Při uzavření smlouvy získá kupující subjektivní právo – čekatelství a spolu s tímto čekatelským právem získává předáním předmětu taktéž právo věc užívat a požívat.

Pro případ uplatňování nároků je nutné zjistit, zda se jedná o věcné právo k věci cizí, či o subjektivní právo s věcně právními účinky.

⁵³ SPIELBÜCHLER, Karl. Zur dinglichen Rechtsstellung des Vorbehaltskaufers. *Juristische Blätter*, 1981, roč. 103, č. 19/20, s. 511.

Držba

Úpravu držby nalezneme v §§ 987 – 1010 o.z. Předmětem držby je dle ustanovení § 988 o.z. právo, které lze právním jednáním převést na jinou osobu a které připouští trvalý nebo opakovaný výkon. Předpokladem držby jsou 2 složky – držební vůle⁵⁴ a faktický výkon obsahu práva.⁵⁵ Kupující po předání věc bezpochyby drží a s ohledem na právní titul – kupní smlouvu má vůli věc mít pro sebe a s věcí nakládat jako vlastní. Druhou složkou je faktické ovládání věci, které v tomto případě nastane předáním předmětu souběžně, či po uzavření smlouvy.

Právní postavení kupujícího není možné považovat za držbu, neboť z podstaty ujednání mezi ním a prodávajícím to ani není možné.⁵⁶ Kupující má věc u sebe, nicméně není oprávněn nakládat s věcí jako s vlastní, neboť výhrada vlastnictví mu v tom brání. Kupující tedy věc drží jako detentor, nemůže s ní nakládat jako s věcí vlastní, neboť holé vlastnictví drží stále prodávající. Čekatel věc drží s pouhým výhledem na nabytí vlastnického práva. Kupující nemá oprávnění k uplatnění posesorní ochrany – žaloby na ochranu rušené držby dle § 1003 o.z.

Věcné právo k věci cizí

Subjektivní povaha čekatelství, vycházející z výhrady vlastnictví, není sporná, je však nutné zjistit na základě čeho se bude dovozovat věcněprávní povaha čekatelství. S ohledem na faktický stav při výhradě vlastnictví přicházejí v úvahu věcná práva k věci cizí.

Věcná práva k věci cizí (*iura in re aliena*) jsou v o.z. upravena v ustanoveních §§ 1240 – 1399. Tato práva vlastníka v určitém rozsahu limitují. Spočívají v pasivitě vlastníka, který je povinen něco dát, strpět, konat či se zdržet. Mezi věcná práva k věci cizí řadíme právo stavby, věcné břemeno, zástavní právo, zadržovací právo, předkupní právo, je-li jako věcné právo sjednáno. Věcná práva k věci cizí mohou vzniknout na základě smlouvy, pořízení pro případ smrti či vydržením po stanovenou dobu.

V této části si stanovím premisu, zda lze vnímat postavení kupujícího v mezidobí jako věcné právo k věci cizí. S ohledem na povahu situace bude mít kupující zájem na užívání věci a případnému požívání jejich plodů a užitků. V úvahu tedy přicházejí právo užívací dle § 1283 o.z. a právo požívací dle § 1285 o.z.

Zmíněné služebnosti, shodně s ostatními v pátém pododdílu, jsou služebnostmi osobními.⁵⁷ Služebnost se dle § 1260 o.z. nabyvá mimo jiné smlouvou. Nic tedy nebrání, aby osoby v rámci kupní smlouvy s výhradou uzavřely zároveň smlouvu o zřízení služebnosti k předmětu

⁵⁴ animus possidendi

⁵⁵ corpus possessionis

⁵⁶ ELIÁŠ, Karel. Výhrada vlastnického práva a § 601 ObčZ. *Ad Notam*, 2005, č. 6, s. 191.

⁵⁷ zákon však nevylučuje jejich zřízení k nemovité věci

koupě. Zákon nestanovuje formální náležitosti smlouvy pro zřízení, a tedy ve spojení s posuzováním smluv dle obsahu nebrání vzniku služebnosti pro mezidobí. Služebnosti mohou být jak úplatné, tak bezúplatné.⁵⁸ Úmyslem kontrahujících stran je převod vlastnického práva. Prodávající si pouze vymíní přechod vlastnického práva úplným zaplacením jako zajištění, ale zároveň mají strany zájem na ochraně jejich postavení v mezidobí. V rámci užívacího práva dle § 1283 se uživateli poskytuje právo užívat cizí věc pro jeho vlastní potřebu a potřebu jeho domácnosti. V případě právnické osoby, která nemá a nemůže mít domácnost, se bude jednat o potřeby v rámci předmětu jejího podnikání. Osoba oprávněná ze služebnosti je oprávněna v rámci užívání brát z věci pro svou potřebu a potřebu domácnosti i plody a užitky věci dle § 491 o.z. Toto oprávnění je limitováno pouze na osobní potřebu a vše nad rámec běžné potřeby dle § 1284 o.z. náleží vlastníkov. Na vzájemné vztahy uživatele a vlastníka lze analogicky použít ustanovení týkající se vztahu mezi pronajímatelem a nájemcem.⁵⁹ Povinnost údržby předmětu služebnosti je dle § 1284 o.z. stanovena pro vlastníka a nikoliv uživatele. S ohledem na analogické uplatnění ustanovení týkající se nájmu, je nutné tuto údržbu rozdělit na běžnou a ostatní údržbu. Běžnou údržbu⁶⁰ bude mít povinnost provádět uživatel analogicky na základě § 2207 o.z., ale ostatní závady shodně s dikcí § 1284 o.z. bude nucen odstraňovat stále vlastník. Právo užívací se v této části dostává do konfliktu s touto konstrukcí v případě udržování věci v dobrém stavu. Na základě ustanovení § 2132 o.z. totiž přechází nebezpečí škody na věci na kupujícího již předáním, tudíž spolu s předáním nese i náklady na údržbu.

Poživací právo dle § 1285 o.z. na rozdíl od užívacího má svou podstatu právě v požívání plodů a užitků služebné věci. Skládá se z možnosti věc užívat, ale zároveň z ní brát i plody a užitky, a to bez omezení. Vlastník tedy nemá nárok na jakékoliv plody a užitky, a to ani na mimořádný výnos z věci. Uživatel věci však při požívání věci musí šetřit její podstatu. V rámci požívacího práva však má poživatel možnost věc pronajmout, propachtovat či vypůjčit.⁶¹ Shodný názor zastával též Nejvyšší soud za účinnosti předchozího občanského zákoníku. Ve svém rozhodnutí ze dne 20. 5. 2009 v rámci odůvodnění shledal, že „pronajímatelem může být i osoba, která má právo disponovat předmětem nájmu z jiného důvodu, např. z titulu věcného břemena, inominátního kontraktu...“

Poživatel dle § 1287 o.z. spolu s převzetím věci přejímá i všechny její právní vady, které na věci v době zřízení byly. Může se jednat o další služebnosti, reálná břemena a další. Poživatel je tedy nucen tyto právní vady strpět, ledaže byly zřízeny až po vzniku požívacího práva.

⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2000, sp. zn. 20 Cdo 1265/98

⁵⁹ LASÁK, Jan. In SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 1002.

⁶⁰ pojem „běžná údržba“ blíže nařízení vlády č. 308/2015 Sb.

⁶¹ LASÁK, Jan. In SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 1005.

V případě údržby věci dle § 1288 o.z. nese takřka veškeré náklady na údržbu věci uživatel. Nejedná se pouze o náklady běžné údržby jako u užívacího práva, ale taktéž náklady na obnovu (doplňování stáda, výměna opotřebovaných částí věci) a i případného pojištění, pokud je obvyklé. Tento způsob údržby by dle mého názoru bylo možné očekávat u kupujícího s výhradou. Bylo by ve vlastním zájmu kupujícího v případě koupě auta s výhradou vlastnictví provádět běžnou údržbu, vyměňovat provozní kapaliny či hradit povinné ručení. Tento a předešlý odstavec lze považovat za konformní s premisou služebnosti jako právní pozice kupujícího v mezidobí.

Znění § 1291 o.z. již však dle mého mínění bude možné označit za minimálně problematické. Ustanovení upravuje neschválené náklady na zlepšení věci, kdy stanoví, cituji: „Vlastník hradí poživateli náklad, jímž byla věc zlepšena, za stejných podmínek, jako by byl povinen hradit jej nezmocněnému jednateli. Vynaložil-li poživatel náklady ze záliby nebo pro okrasu, má poživatel stejná práva a povinnosti jako poctivý držitel.“ Prodávající nebude mít zájem na proplácení úprav věci kupujícímu, které zlepšují její vlastnosti. Přestože se vynaložením peněz či pouhé práce ze strany kupujícíholepší vlastnosti prodávané věci, není možné po prodávajícím chtít tyto náklady uhradit. V rámci samotného užívacího práva je toto ustanovení bezpochyby neodmyslitelné, přesto v rámci koupě s výhradou by se dané ustanovení dalo vnímat jako neúměrná zátěž pro prodávajícího.

Odlišující prvek oproti koupi však lze spatřovat v důsledku daného právního vztahu. V případě služebnosti se nestane uživatel v budoucnu vlastníkem věci. Samotnou investici uživatel vnímá jako dočasnou s vědomím, že po skončení služebnosti bude povinen věc vrátit vlastníkov. Z tohoto důvodu se zde přiznává uživateli proplácení nákladů ke zlepšení věci. V případě koupě však bude kupující vědomě investovat do zlepšení věci, protože uhrazením kupní ceny se stane jejím vlastníkem. Prodávající nebude mít zájem na proplácení nákladů na zlepšení, neboť on věc zcizil a výhrada vlastnictví je pouhé zajištění jeho postavení.

Za určitých okolností by se dalo toto ustanovení považovat za konformní s premisou, nicméně v rámci kupní smlouvy by musel být explicitně vyjádřen zákaz podstatné změny věci. Zároveň by však musela nastat i překážka, která by způsobila, že nedojde k naplnění podmínky a tím k přechodu vlastnického práva. Jedná se však o velmi specifickou situaci, která se dále nebude věnovat.

Jeden z problémů této premisy patří v limitaci oprávněných osob. Oprávněná osoba ze služebnosti by měla být individuálně určená at' fyzická či právnická, nicméně nelze jí být kterákoliv osoba držící předmět koupě.⁶² Osobou oprávněnou ze služebnosti tedy může být pouze kupující.

⁶² LASÁK, Jan. In SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 998.

Případné zcizení osobní služebnosti zákon explicitně vylučuje v § 1265 odst. 2 o.z. Kupující nemá možnost zcizit své oprávnění věc požívat a užívat ve formě služebnosti. Toto platí až na výjimky, například § 1302 odst. 1 o.z., kdy lze sjednat, že služebnost může přecházet na dědice a v případě právnických osob na právní nástupce. Jsou zde tedy vidět již širší oprávnění poživatele s věcí disponovat, avšak stále je poživatel limitován v možnosti věc zcizit či zatížit.

Postavení kupujícího v mezidobí lze dle mého názoru opřít o ustanovení týkající se právní úpravy služebnosti – poživacího práva. V tomto případě zastávám shodný názor jako Spielbühler, neboť právní úprava poživacího práva se nejvíce blíží faktickému vztahu při prodeji s výhradou. Kupující tedy získává čekatelské právo a zároveň předáním také právo věc užívat a brát z ní plody a užitky. Také bude oprávněn toto čekatelství zcizit, zatížit či převést. Je zřejmé, že nelze aplikovat veškeré ustanovení týkající se služebnosti, ale na základě této konstrukce bude možné dovodit možné způsoby ochrany kupujícího vůči nárokům třetích stran.

Subjektivní právo s věcněprávními účinky

Čekatelské právo tedy lze definovat jako subjektivní právo s věcně právními účinky kupujícího vůči prodávajícímu, který nemůže jednostranně odstoupit od smlouvy. Samotné čekatelské právo je právem subjektivním, nicméně spolu s předáním věci získává kupující i právo věc užívat a požívat. Kupující je v mezidobí pouhým detentorem. Absolutní povaha jeho čekatelství je následně dovozována z ustanovení věcných práv k věci cizí, tedy i rozšířené možnosti obrany. Tam, kde narazíme na limity služebností, je možné použít čekatelské právo z důvodu jeho subjektivní povahy. Zcizení samotného předmětu není možné, ale zcizení čekatelského práva již možné je.

Prodávající má vlastnické právo k předmětu koupě, ale nemá držbu a zároveň už nemůže jednostranně odstoupit od smlouvy bez zavinění na straně kupujícího. Prodávající má tedy pouhé holé vlastnictví, které v případě splnění podmínky přejde na kupujícího. Toto však neplatí vždy a kupující může o své čekatelské právo přijít, a to tak, že samotné splnění podmínky se stane nemožným či porušením smlouvy jako takové. Jedná se o situace, kdy bude smlouva prohlášena za neplatnou, či pokud prodávající od kupní smlouvy odstoupí. Toto oslabení pozice kupujícího přichází pouze v úvahu, když svým jednáním zapříčiní, že prodávající bude oprávněn od smlouvy odstoupit, či že kupující zapříčiní neplatnost smlouvy a její napadnutelnost.⁶³ V opačném případě již pro prodávajícího není možné jednostranně odstoupit od smlouvy, a tím kupujícímu zabránit v nabytí vlastnických práv k předmětu koupě.

⁶³ KINDL, Johann, Eigentumsvorbehalt und Anwartschaftsrecht. *Zeitschrift für das Juristische Studium*, 2008, č. 5, s. 482.

3 Čekatelské právo při darování pro případ smrti

3.1 Pojetí ABGB

Právní úpravu darování pro případ smrti najdeme v ustanovení § 603 ABGB. Dané ustanovení po novelizaci stanovuje, že i po smrti dárce je tento právní vztah posuzován jako smlouva, a nikoliv jako odkaz. Tato konstrukce měla pro obdarovaného pozitivní důsledky, neboť v případě nazírání na tento vztah stále jako na smlouvu je postavení obdarovaného oproti dědicům výhodnější, neboť dle § 692 ABGB nebude obdarovaný v případě nedostačující pozůstalosti krácen, neboť v rámci soupisu majetku bude darovaná věc sepsána jako aktivum a nárok obdarovaného jako shodné pasivum. Přestože je postavení obdarovaného od novely v roce 2015, která vyjasnila postavení darování pro případ smrti,⁶⁴ výhodnější, není tato jeho pozice bez dalších možných nároků. Zanechal-li dárce nepominutelné dědice a nepostačuje-li pozůstalost ke krytí jeho povinného podílu, může být obdarovaný vyzván k doplacení rozdílu dle § 789 ABGB.

K tomu, aby se na darování pro případ smrti hledělo jako na smlouvu i po smrti dárce, je však zapotřebí formy notářského zápisu, vzdání se možnosti dárce odvolat dar a obdarovaný musí následně dar přijmout. V případě, že nejsou splněny předpoklady formy a vzdání se odvolání daru, bude na toto jednání nazíráno jako na odkaz.⁶⁵

Za dobu života má dárce stále vlastnické právo k darované věci, volné nakládání s ní je však omezené právě závazkovým vztahem s obdarovaným. Do okamžiku naplnění podmínky je možnost, aby věc užíval obdarovaný, například ve formě nájmu, úschovy či správy, ale v tomto případě se tyto vztahy nebudou týkat samotného darování pro případ smrti. Za dobu života obdarovanému nevzniká nárok na předání věci. Obdarovaný však má za dob života dárce již plné čekatelské právo.⁶⁶ Čekatelství opravňuje obdarovaného již po dobu života dárce, který nese nebezpečí znemožnění splnění smlouvy, k podání negatorní žaloby⁶⁷ dle § 364c ABGB. Touto žalobu se může obdarovaný domáhat, aby se dárce zdržel zasahování do jeho čekatelského práva dalším zcizením, zatížením či jinou dispozicí s předmětem darování. Čekatelské právo umožňuje vést negatorní žalobu na zdržení se zásahu do jeho práva i proti třetí osobě, nicméně judikatura dovodila, že tuto žalobu lze vést pouze v případě, že třetí osoba o daném závazkovém vztahu ví a přičiní se o její porušení. Nestačí tedy pouhé vědění třetí osoby o předchozím právním vztahu

⁶⁴ blíže RABL, Christian, Die Schenkung auf den Todesfall im Pflichtteilsrecht. *Österreichische Notariatszeitung*, 2005, roč. 57, č. 9, s 325.

⁶⁵ Rozhodnutí OGH ze dne 14. 3. 2013, sp. zn. 2 Ob 65/12

⁶⁶ LÖCKER, Heribert. In KLETEČKA, Andreas, SCHAUER, Martin. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*. Wien: Manz Verlag, 2015, § 603 ABGB.

⁶⁷ *Unterlassungsklage*

dárce a obdarovaného, ale vyžaduje se aktivní konání třetí osoby, která svým jednáním úmyslně cílila na porušení závazkového vztahu.⁶⁸

Ne vždy však negatorní žaloba zabrání zcizení či zkáze věci. V takovém případě bylo třeba vyřešit taktéž odpovědnost za škodu vzniklou obdarovanému. Z důvodu, že vlastnické právo obdarovanému vznikne až po smrti zůstavitele, je dle judikatury s případnými nároky z náhrady škody z důvodu poškození věci či jiných vad dle § 933a ABGB obdarovaný odkázán až na právní nástupce dárce.⁶⁹ S daným závěrem nesouhlasí Kletečka ve svém pojednání,⁷⁰ kde vyzdvihuje povahu darovací smlouvy a její zvláštnosti pro případ smrti. Kletečka je toho názoru, že dispozice s předmětem darování dárce může snižovat hodnotu a tím vznikat škoda obdarovanému již za života dárce. V tuto chvíli se praxe přiklání až k následnému uplatnění nároku obdarovaného vůči následným dědicům.

3.2 Pojetí o.z.

Darování pro případ smrti je jedním z nových institutů, který dřívější občanský zákoník neznal. Právní úpravu nalezneme v § 2063 o.z., kde se předpokládá přijetí daru dárce, vzdání se práva odvolat dar a vydat o tomto listinu obdarovanému. V daném případě je taktéž nutné odlišovat od odkazu, který bude posuzován jako pouhá podmínka, že obdarovaný přežije dárce. Určení povahy jednání bude mít pro obdarovaného vcelku zásadní důsledky. V případě posouzení jednání zůstavitele jako odkaz či poslední vůle⁷¹ získá daná osoba pouhý výhled na dědické právo, zatímco v případě darování pro případ smrti získá právo čekatelské. Právo čekatelské lze dovodit z postavení obdarovaného, který uzavřením smlouvy získává takovou právně zajištěnou pozici, kterou již není možné ze strany obdarovaného zmařit, neboť ten se vzdal svého práva dar odvolat.

Oproti ABGB zákon nevyžaduje pro tuto smlouvu formu veřejné listiny, pouze v případě darování nemovité věci zapsané ve veřejném seznamu bude analogicky vyžadována písemná forma dle § 560 o.z.

Zákon ani komentářová literatura nijak dále nepopisují možnosti dispozice s předmětem daru dárce. Bednár⁷² v případě zcizení předmětu připouští případnou náhradu škody vůči dědicům obdarovaného. Nijak se však nevyjadřuje k možnosti obdarovaného bránit své postavení již po dobu života dárce. Obdarovaný je stále vlastníkem předmětné věci. Uzavřením smlouvy však vzniká čekatelské právo obdarovaného, které ho určitým způsobem limituje. Dle mého názoru není

⁶⁸ Rozhodnutí OGH ze dne 1. 6. 1976, sp. zn. 5 Ob 588/76

⁶⁹ Rozhodnutí OGH ze dne 6. 8. 2015, sp. zn. 2 Ob 125/15v

⁷⁰ KLETEČKA, Andreas. *Ersatz- und Nachbarschaft*. 1. vydání. Wien: MANZ Verlag, 1999, s. 266.

⁷¹ blíže BEDNÁŘ, Václav. In: HULMÁK, Milan a kol.: *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 12.

⁷² Tamtéž

možné souhlasit s názorem Bednáře a přiznat obdarovanému pouze možnost náhrady škody vůči dědicům, kteří mohou následné dědictví i odmítnout. Právě čekatelské právo, obdobně jako v ABGB,⁷³ může dle mého názoru obdarovaného opravňovat k podání negatorní žaloby vůči dárci. Pokud bychom přijali opačný názor, vytratí se rozdíl mezi darováním pro případ smrti a klasickými pořízenými pro případ smrti. Obdarovaný by tedy získal pouhý výhled na dar a byl vydán napospas dárci.

⁷³ Rozhodnutí OGH ze dne 1. 6. 1976, sp. zn. 5 Ob 588/76

4 Čekatelství v dědickém právu

Další oblastí, kde se můžeme setkat s čekatelským právem je právo dědické. V této části se budu zabývat jednotlivými případy vzniku čekatelství. Čekatelství v dědickém právu lze najít v několika institutech. Jedná se například o povinný díl, závěť či odkaz, darování pro případ smrti, zřeknutí se dědického podílu a další.

V rámci dědického práva je dle mého názoru nutné rozlišovat dva typy čekatelského práva. Prvým z nich je „pravé“ čekatelské právo,⁷⁴ tedy právně zajištěná pozice čekatela, která již nelze jednostranným jednáním zůstavitele zrušit. Druhým typem je třeba označit nejistou pozici dědice či třetí osoby danou kupříkladu zákonnou posloupností či dědickou smlouvou. V Rakousku se tato pozice označuje jako „Erbanwartschaft“, která však nesplňuje definici čekatelského práva dle 1. kapitoly. Daná osoba má vůči zůstaviteli pouhý výhled nabytí dědického práva, neboť tvrzenou pozici získává až úmrtím zůstavitele. Do té doby je dle principu testamentární volnosti možné, aby zůstavitel uspořádal své majetkové poměry odlišně. Svou povahou má toto pojetí blízko ke smlouvám odvážným, neboť plnění alespoň jedné ze smluvních stran je podmíněno nahodilou událostí (dědictví závisí na nejisté skutečnosti).⁷⁵ V tomto případě bude jedna ze skutečností jednání zůstavitele, který může své poměry upravit odlišně, např. od zákonné úpravy. Nemusí se však jednat pouze o dispozici na základě dědického práva. Za dobu svého života může zůstavitel nadále se svým majetkem disponovat a v případě ztráty či zcizení majetku se toto projeví i ve výši dědictví.

Po dobu života zůstavitele nemají dědicové nárok ani čekatelské právo k případné pozůstalosti, povinnému dílu či odkazu. Zůstavitel může své poměry po smrti uspořádat, některé osoby vydědit či samotný dědic se nemusí dožít smrti zůstavitele. Do doby uspořádání majetkových poměrů zůstavitelem mají všechny osoby pouhý výhled⁷⁶ na získání dědictví.⁷⁷ Samotný výhled je možný získat na základě zákonné posloupnosti, dědické smlouvy či porřízení pro případ smrti.

4.1 Čekatelské právo a výhled na nabytí

Rozhodným momentem pro vznik „pravého“ čekatelského práva je vznik dědického práva jako práva na pozůstalost. Čekatelské právo na nabytí dědictví nenabude ten, kdo zemře před či současně se zůstavitelem, neboť čekatelství je navázané na právo dědické. Obecně lze říci, že do doby zůstavitelovy smrti je u všech porřízení pro případ smrti či zákonné posloupnosti pouhý výhled na nabytí dědického práva. S tímto výhledem není možné nijak nakládat, není možné jej zcizit či

⁷⁴ označované jako „*Anwartschaftsrecht*“

⁷⁵ WAWERKOVÁ, Magdalena. In. HULMÁK, Milan a kol.: *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část* (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1287.

⁷⁶ označované jako „*Erbanwartschaft*“

⁷⁷ NIERLICH, Philipp, GROND, Valeska. *Erbrecht von A-Z*. Wien: Verlag Österreich, 2011, s. 15.

zastavit. Přestože se s tímto výhledem nedá disponovat, lze si představit užití tohoto výhledu jako určitý předstupeň, který může sloužit k doložení případných budoucích příjmů.

4.2 Dědické právo v ABGB

V rámci ABGB je dědické právo upraveno v 2. díle v 8. až 15. oddílu v ustanoveních §§ 531 – 824 ABGB a v 28. a 29. oddíle v ustanoveních §§ 1249 – 1262 ABGB a §§ 1278 – 1283 ABGB. Hlavními principy rakouské úpravy dědického práva jsou princip rodinné dědické sukcese, testamentární svobody a práva na povinný podíl. Zůstavitel má již za dobu svého života více možností jak upravit své majetkové poměry po smrti. Jedná se o testament dle § 552 ABGB, dědickou smlouvu dle § 602 ABGB, darování pro případ smrti dle § 603 ABGB. Dále se jedná i o negativní úpravu – zřeknutí se dědictví dle § 551 ABGB.

4.2.1 Zákonná posloupnost

Pokud zůstavitel za dob svého života nikterak neuspořádá své jmění pro případ smrti, dojde k rozdělení jeho jmění na základě zákonné dědické posloupnosti. Na základě § 730 ABGB se jedná o příbuzné osoby v linii přímé, manžela, manželku či registrovaného partnera. V případě, že zůstavitel odkázal pouze část svého majetku, budou zákonní dědicové dědit souběžně se smluvními či testamentárními dědici dle § 534 ABGB.

Dědici dle zákonné posloupnosti mají opět pouhý výhled na získání dědického práva, nicméně tento výhled je založen na subsidiární povaze zákonného dědění. Na rozdíl od smluvních dědiců mají tento výhled od získání dědické způsobilosti dle § 538 ABGB⁷⁸. Tento výhled může trvat fakticky až do doby dědického nápadu a s tím spojeného přerodu výhledu na čekatelské právo. Trvání výhledu na základě zákonné posloupnosti bude trvat do projevu vůle zůstavitele odlišného od zákonného znění, případně do dalších dispozic (vydědění, zřeknutí se dědického práva).

4.2.2 Povinný podíl

Povinný podíl dle § 756 ABGB⁷⁹ je částí hodnoty z majetku zůstavitele, který náleží osobám uvedeným v § 757 ABGB. Jedná se zejména o potomky, manžela či manželku případně registrovaného partnera. Právo na povinný podíl již však nemá druh či družka.⁸⁰ Osoby oprávněné získat povinný podíl tedy mají výhled na získání čekatelského práva. Samotné čekatelské právo však získají až smrtí zůstavitele.

⁷⁸ „Erbfähig ist, wer rechtsfähig und erbwürdig ist.“

⁷⁹ „Der Pflichtteil ist der Anteil am Wert des Vermögens des Verstorbenen, der dem Pflichtteilsberechtigten zukommen soll.“

⁸⁰ RABL, Christian, Erbrechtsreform 2015 - Pflichtteilsrecht neu. *Österreichische Notariatszeitung*, 2015, roč. 57, č. 9, s. 325.

4.2.3 Odkaz

Zákonnou úpravu odkazu najdeme v jedenáctém oddílu ABGB. Odkaz je definován v § 535 ABGB: „Je-li na někoho pamatováno nikoli takovýmto poměrným dílem celé pozůstalosti, nýbrž jen jednotlivou věcí, jednou nebo několika věcmi určitého druhu, částkou nebo právem, nazývá se to, čím je pamatováno, odkazem (legátem), i kdyby to dle hodnoty bylo největší částí pozůstalosti, a ten, komu to bylo zůstavěno, nebude posuzován jako dědic, nýbrž jen jako odkazovník (legatář).“

Pro vznik odkazu připadají v úvahu porřízení pro případ smrti, zákonná posloupnost a případné dědické smlouvy. Obdobně jako v případech dědice na základě zákonné posloupnosti či na základě testamentu má odkazovník pouhý výhled na nabytí dědického práva. Moment změny výhledu na čekatelství je smrtí zůstavitele. Pro převod a dispozice s výhledem dědického práva platí obdobné podmínky jako u testamentárního dědice.

4.2.4 Dědická smlouva

Dědickou smlouvu dle § 602 ABGB mohou mezi sebou uzavřít pouze manželé či registrovaní partneři, čímž činí sebe navzájem vzájemnými dědici. Na rozdíl od testamentu není dle § 1254 ABGB možné jednostranně odstoupit od dědické smlouvy. Smlouva má vůči ostatním porřením výhradní postavení, které způsobuje absolutní přednost před ostatními porřeními.⁸¹ Rozdílně od o.z. nepřipouští judikatura OGH⁸² možnost uzavření dědické smlouvy ve prospěch jiné osoby než jmenované v § 1249 ABGB.

Uzavřením dědické smlouvy získává smluvní strana pouhý výhled na nabytí dědictví. Zůstavitel není za dob svého života omezován v nakládání se svým majetkem. Pokud tedy za dob svého života věc ztratí na hodnotě či se rozbije, není možné žádat vůči zůstaviteli dozajistění dle § 1252 ABGB. Smluvní strana disponující výhledem na nabytí dědického práva je navíc omezena s jeho disponováním, neboť do doby dědického nápadu jej není možné ani žádným způsobem zcizit.⁸³ Smluvní dědic, manžel či manželka, bude mít nepochybně zájem na zlepšení svého výhledu na dědické právo již za dob života zůstavitele. K nemovitosti evidované ve veřejném seznamu není možné zapsání poznámky o existenci dědické smlouvy. Omezení zápisu poznámky pramení z důvodu taxativního výčtu možných poznámek dle ustanovení § 9 zákona o katastru nemovitostí. Ve specifickém případě je však možné přiznat dědické smlouvě absolutní povahu, a to zahrnutím

⁸¹ FUCIK, Robert. In KLETEČKA, Andreas, SCHAUER, Martin. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*. Wien: Manz Verlag, 2015, § 1249 ABGB.

⁸² Rozhodnutí OGH ze dne 13. 2. 1958, sp. zn. 3 Ob 34/58

⁸³ FUCIK, Robert. In KLETEČKA, Andreas, SCHAUER, Martin. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*. Wien: Manz Verlag, 2015, § 1252 ABGB.

jejího předmětu do společného jmění manželů dle § 1236 ABGB či zřízení zákazu zcizení či zatížení věci dle § 364c ABGB.

Smluvní dědicové získají čekatelské právo na nabytí vlastnického práva až úmrtím zůstavitele. Teprve až po jeho smrti a za trvání dědického řízení dle zákona o zvláštních řízeních⁸⁴ může být čekatelství předmětem zcizení.

4.2.5 Testament

Jedno z nejčastějších pořízení pro případ smrti je poslední vůle zůstavitele – testament. Jedná se o jednostranné pořízení pro případ smrti upravené v § 552 ABGB, které je kdykoliv odvolatelné a ve kterém je určitá osoba povolávána za dědice. V rámci novelizace dědického práva od 1. ledna 2017 došlo k nahrazení termínu kodicil termínem „Vermächtnis“, kterým je označováno jednání zůstavitele, které nespočívá v povolání dědice, nicméně subsumuje pod sebe jiné dispozice zůstavitele. Jedná se například o zřízení odkazu či povolání vykonavatele dědictví dle § 816 ABGB.

Povoláním dědice v rámci testamentu získává tento dědic výhled na získání dědického práva. Čekatelské právo získává dědic až po dědickém nápadu dle § 536 ABGB.

4.2.6 Zřeknutí se dědictví

Případný dědic a zůstavitel si mohou po dobu života zůstavitele upravit případné dědické poměry. Jeden z možných úprav je zřeknutím se svého případného nároku na dědictví. Náležitosti zřeknutí se jsou upraveny v § 551 ABGB. Zřeknutí se dědictví má formu smlouvy uzavírané za doby života zůstavitele. Vyžaduje jednání dědice a zůstavitele. Toto zřeknutí se vztahuje jak na dědění ze zákona, na základě testamentu, dědické smlouvy i nároku na povinný podíl. Zřeknout se jde i části dědictví.⁸⁵ Předpokladem pro zřeknutí se dědictví na základě poslední vůle či zákonné posloupnosti je však třeba samotné existence těchto titulů dědění.

Z důvodu, že nárok na dědictví vzniká až úmrtím zůstavitele, je v případě uzavření této smlouvy předmětem zřeknutí se právě čekatelského práva dědice, které taktéž vzniká úmrtím zůstavitele. Spolu se zřeknutím se čekatelského práva zaniká i možnost soudního napadení průběhu dědického řízení. Samotné zřeknutí však nemá za následek dědickou nezpůsobilost dle § 538 ABGB.⁸⁶ V případě, že osoba, která se zřekla svého čekatelského práva dle § 551 ABGB, bude zmíněna v testamentu pozdějšího data, bude oprávněna k dědictví na základě tohoto testamentu.

⁸⁴ Zákon č. BGBl. I Nr. 111/2003, über das gerichtliche Verfahren in Rechtsangelegenheiten außer Streitsachen, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁵ Rozhodnutí OGH ze dne 5. 12. 1973, sp. zn. 1 Ob 201/73

⁸⁶ Rozhodnutí OGH ze dne 20. 5. 2009, sp. zn. 2 Ob 81/09i

Účinky zřeknutí však trvají nadále v rozsahu smlouvy. I v případě změny poměrů či jiných okolností nelze jednostranně zřeknutí zrušit, je vyžadována smlouva, nicméně již není třeba forma veřejné listiny.⁸⁷

4.2.7 Vliv podmínky dle § 696 ABGB

V rámci volnosti zůstavitele může povolát za své dědice kohokoliv. Zůstavitel může taktéž projevit svou vůli, aby dědictví bylo vázáno na určitou podmínku, které se mohou projevit jako určení času, příkaz či podmínku dle § 696 ABGB. Podmínka může být vázána na nastání či nenastání události. Tuto dispozici je možné vnímat jako určité omezení dědice, neboť může získat nárok na dědictví splněním požadavků či může tento nárok ztratit, pokud podmínka nenastane. Pokud byla vůle zůstavitele opatřena určitou podmínkou, získá dědic momentem dědického nápadu dle § 536 ABGB sice čekatelské právo, ale toto čekatelské právo se následným rozhodnutím soudu nemění na právo vlastnické, pokud do této doby nebyla splněna podmínka dle vůle zůstavitele. Čekatel však může po dědickém nápadu se svým čekatelským právem disponovat, zcizovat je či případně je zatěžovat právem třetích osob.

4.2.8 Zcizení dědictví

Smlouvu o zcizení dědictví upravuje ABGB v ustanoveních §§ 1278 – 1283 ABGB. Smlouva byla zařazena do 29. hlavy, která obsahuje ustanovení týkající se odvážných smluv. Přestože ve znění ustanovení se hovoří o úplatném zcizení, dovodil OGH aplikovatelnost těchto ustanovení i pro případ darování. Obdobně jako u zřeknutí se dědictví dle § 551 ABGB bude předmětem zcizení právě čekatelské právo. Obecně zcizením dědictví kupující dle § 1278 ABGB nastupuje nejen do práv, ale taktéž do povinností původního dědice, pokud se jedná o osobní závazky. Ustanovení § 1278 ABGB upravuje 2 různé následky dědické smlouvy. Pokud se bude jednat o prodej na základě již existujícího inventáře, dochází k rozdílným názorům, zda se ještě jedná o odvážnou smlouvu či nikoliv. Komentářová literatura⁸⁸ a OGH⁸⁹ se klaní, že prodej na základě inventáře již není odvážnou smlouvou, a na tento závazek tedy nedopadá povinnost formy dle § 1278 odst. 2 ABGB, který stanovuje obligatorní formu notářského zápisu či soudní protokol. Po uzavření smlouvy vstupuje nabyvatel čekatelského práva do všech práv a povinností s tím souvisejících, vlastnické právo získá čekatel až následným potvrzením soudu.⁹⁰ Přestože vstupuje nabyvatel do práv a povinností původního dědice, je třeba zmínit, že zcizením svého čekatelského

⁸⁷ Rozhodnutí OGH ze dne 17. 12. 1949, sp. zn. 1 Ob 131/49

⁸⁸ BAYER, Andreas, NOWOTNY, Georg. In. KLETEČKA, Andreas, SCHAUER, Martin. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*. Wien: Manz Verlag, 2015, § 1252 ABGB.

⁸⁹ Rozhodnutí OGH ze dne 23. 2. 1966, sp. zn. 6 Ob 59/66

⁹⁰ *Einantwortung*

práva se zcela nezabývá povinností hradit případné závazky. Na základě ustanovení § 1282 ABGB se totiž změna v osobě dědice netýká případných věřitelů z dědictví, kteří mohou žádat své nároky po obou osobách.

4.3 Dědické právo v o.z.

Dědické právo vzniká dle ustanovení § 1479 o.z. smrtí zůstavitele. Smrtí zůstavitele získává dědic pouze titul k dědění.⁹¹ Samotné nabytí dědictví je vázáno na usnesení soudu v pozůstalostním řízení. Samotné usnesení soudu má však právní účinky ex tunc ke dni vzniku dědického práva, tedy úmrtí zůstavitele.

Za dobu života mohou mít již potencionální dědicové čekatelské právo, avšak nebude se jednat o právně zajištěnou pozici jako v případě „pravého čekatelství“. Tato pozice může vzniknout na základě těchto ustanovení o.z.:

- § 1494 – závěť,
- § 1582 – dědická smlouva,
- § 1594 – odkaz,
- § 1633 – zákonná posloupnost,
- § 1642 – povinný díl.

4.3.1 Závěť

Nejčastěji používané pořízení pro případ smrti je závěť, jejíž zákonnou úpravu můžeme najít v §§ 1494 – 1581 o.z. Jedná se o odvolatelný projev vůle zůstavitele, kterým pro případ své smrti zůstavuje dědicům podíl na pozůstalosti či odkaz. V případě ustanovení dědice v závěti, získává tento dědic výhled na dědické právo. Obdobně jako u ostatních pořízení pro případ smrti je v tuto chvíli pozice budoucího dědice značně nejistá, neboť čekatelské právo nabude až smrtí zůstavitele. Do té doby může zůstavitel volně s majetkem nakládat. Přestože má dědic výhled na nabytí dědického práva, tak do smrti zůstavitele není možné, aby s výhledem na dědické právo dědic jakýmkoliv způsobem disponoval dle § 1714 odst. 1 o.z. Teprve až smrtí zůstavitele lze s tímto čekatelským právem disponovat.

4.3.2 Dědická smlouva

Dědickou smlouvou dle ustanovení § 1582 o.z. povolává zůstavitel druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice nebo odkazovníka. Dědickou smlouvu lze označit jako jediné pořízení

⁹¹ FIALA, Roman. In DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 30.

pro případ smrti, které je dvoustranné, neboť vyžaduje akceptaci druhou stranou a formu veřejné listiny. Samotná smlouva může být jak úplatná, tak bezúplatná. Jedná se o smíšený právní institut, na který se vztahují jak ustanovení týkající se závěti, tak také smlouvy.⁹² V rámci dědické smlouvy je možné povolat určitou osobu za dědice, může se jednat o dědice, který by dědil, např. dle zákonné posloupnosti, případně se může jednat i o třetí osobu bez rodinných vazeb, která by v případě zákonné posloupnosti nedědila. Osoba, jež byla povolána za dědice, získává uzavřením dědické smlouvy pouhý výhled na dědické právo.

Za předpokladu, že dědická smlouva je smíšený závazek, na který se vztahují ustanovení týkající se smlouvy,⁹³ je třeba poukázat na ustanovení § 1912 o.z. V případě úplatné dědické smlouvy, jejíž předmětem bude plnění ze strany dědice, se bude dle mého názoru jednat o synallagmatický závazek. Zůstavitel získá plnění za dobu svého života, nicméně případný dědic získá pouze výhled k nabytí dědického práva. Zůstavitel není omezen v možnosti nakládat se svým majetkem. Jediné jeho omezení je možné spatřit v § 1588 o.z. odst. 2, který říká: „Pořídí-li však zůstavitel pro případ smrti nebo uzavře-li darovací smlouvu tak, že to s dědickou smlouvou není slučitelné, může se smluvní dědic dovolat neúčinnosti těchto právních jednání.“

Pokud zůstavitel není omezen v nakládání se svým majetkem, dostává se druhá smluvní strana do pozice, kdy je sice zavázána plnit, nicméně protiplnění jí bude vydáno až po smrti. S ohledem na volnost zůstavitele s nakládáním je pozice druhé strany velmi slabá, ledaže se jedná o situaci dle § 1589 o.z., kdy je věc darována již za života zůstavitele.

V praxi se mohou objevit situace, kdy dědic ze smlouvy bude mít zájem o zcizení tohoto výhledu. Druhá věta ustanovení § 1588 odst. 1 obsahuje: „Není-li ujednáno něco jiného, nemůže strana povolána za dědice převést své právo na jinou osobu.“ Tato formulace může vyvolat zásadně dva výkladové problémy. Prvním z nich je určení období, kdy není možné převést práva na jinou osobu. Dle mého názoru se lze ztotožnit s výkladovou praxí u dědické smlouvy v § 1252 ABGB.⁹⁴ Pozice smluvního dědice za dobu života zůstavitele se dá označit jako výhled na možnost nabytí dědického práva, ale neodpovídá čekatelskému právu. Shodný názor zastává taktéž komentářová literatura.⁹⁵ Shoduje se též důvodová zpráva k § 1588 o.z., která výslovně omezuje možnost převést

⁹² Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze)[online]. Obcanský zákoník.justice.cz, 3. února 2012 [cit. 19. ledna 2017]. Dostupné na: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>> s. 393.

⁹³ Část první, Hlava V o.z., Část čtvrtá, hlava I o.z.

⁹⁴ FUCIK, Robert. In KLETEČKA, Andreas, SCHAUER, Martin. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*. Wien: Manz Verlag, 2015, § 1252 ABGB.

⁹⁵ BÍLEK, Petr. In FIALA, Roman., DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 296.

právo na budoucí dědictví ze smluvního dědice na jinou osobu.⁹⁶ Pokud tedy uzavřeme, že se jedná o pouhý výhled na nabytí dědictvého práva, tak s ním nebude možné za života zůstavitele nakládat. Teprve až smrtí bude dědic oprávněn s tímto právem dále nakládat.

Otázkou však zůstává, zda je možné výhled smluvního dědice zahrnout do jeho pořízení pro případ smrti. Dle mého dikce ustanovení § 1589 odst. 2 o.z. tento výklad podporuje, neboť stanoví, že: „Uskutečnilo-li se odevzdání ještě za života, přecházejí práva a povinnosti z dědictvé smlouvy na dědice smluvního dědice, ledaže bylo ujednáno něco jiného.“

Pokud je předmět předán a smluvní dědic umřel dříve než původní zůstavitel, přecházejí práva a povinnosti z dědictvé smlouvy na dědice původního účastníka smlouvy dle znění § 1589 odst. 2 o.z. Jedná se však pouze o obligační povinnosti ze smlouvy, neboť předmět již byl předán novému zůstaviteli a byl zahrnut do dědictví. Původní zůstavitel odevzdal věc a očekává plnění dohodnutá v dědictvé smlouvě, noví dědicové by tedy měli nastoupit na pozici zesnulého smluvního dědice. Pokud by tak učiněno nebylo, bude se dle mého jednat o porušení smlouvy a bude možné darovanou věc následně žádat zpět pro neplnění závazků z dědictvé smlouvy.

Zásadní bod však bude určení možného postupu v případě, kdy k odevzdání nedošlo za života původního zůstavitele, zda bude tento výhled přecházet na dědice, smluvního dědice či nikoliv. Zákonodárce se v úpravě dědictvé smlouvy inspiroval švýcarskou úpravou dědictvého práva v ZGB.⁹⁷ Úpravu dědictvé smlouvy v § 512 ZGB až na požadavek dvou osob jako svědků lze považovat za obsahově věrnou kopii úpravě v o.z. Znění druhého odstavce § 1589 o.z. je doslovným překladem § 534 odst. 3 ZGB. Dle mého názoru za předpokladu takřka doslovné inspirace zahraničním kodexem je možné taktéž uvažovat nad aplikací § 515 odst. 1 ZGB, který stanoví, že nedožije-li se dědic smrti zůstavitele, stane se dědictvá smlouva neplatnou.

Dědictvá smlouva je jedním z institutů, na základě kterého je možné získat čekatelské právo. Toto čekatelské právo je však navázáno až na smrt zůstavitele. Při uzavírání úplatných dědictvých smluv je třeba mít na paměti volnost zůstavitele s nakládáním s vlastním majetkem. Zákon sice dává stranám možnost vypořádat své závazky se zůstavitelem ještě za dobu trvání života, nicméně je třeba rozlišovat právní postavení dědiců. V případě uzavírání pořízení pro případ smrti sice dědicové získávají výhled na nabytí, ale teprve až smrtí zůstavitele získává dědic čekatelské právo.

⁹⁶ Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze)[online]. Obcanský zákoník.justice.cz, 3. února 2012 [cit. 19. ledna 2017]. Dostupné na: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>> s. 395.

⁹⁷ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Praha: Sagit, 2012, s. 649.

4.3.3 Odkaz

Odkaz je jedna z možností úpravy svých majetkových poměrů, kdy zůstavitel má zájem, aby určitou věc získala určená osoba. Zůstavitel ve svém pořízení pro případ smrti nařídí určité osobě dle § 1594 o.z., aby vydala předmět odkazu. Odkazovník však není dle § 1477 odst. 2 o.z. dědicem. Odkazovníku bývá v pořízení pro případ smrti odkázaná pouze určitá věc či soubor věcí na rozdíl od dědice.

V případě zřízení odkazu je nepochybné, že odkazovník získá výhled nabytí předmětu odkazu, přesto jeho pozice není jistá. Zůstavitel, totožně jako u povolání dědice testamentem či smlouvou, není omezován v nakládání se svým majetkem po dobu svého života. Předmět odkazu tedy může být i za života zůstavitele zničen či poškozen. Čekatelské právo nabývá odkazovník nejdříve úmrtím zůstavitele. Teprve následně je možné s tímto čekatelským právem disponovat.

4.3.4 Zákonná posloupnost

Pokud nedojde k úpravě poměrů zůstavitelem na základě smlouvy nebo podle závěti určí se dědicové na základě zákonné posloupnosti. Tato zákonná posloupnost je definována v §§ 1633 – 1641 o.z. Účelem je určení osob, pokud zůstavitel neupravil své poměry jiným způsobem, aby dědictví připadlo osobám zůstaviteli blízkým.⁹⁸ Zákonnou posloupnost je možné taktéž použít, i když bylo pořízeno pro případ smrti. Jedná se o případy, kdy nebylo pořízeno o celém dědictví, ale pouze o části. Ve zbylé části, která nebyla předmětem pořízení zůstavitele, bude postupováno na základě zákonné posloupnosti. Dědicové na základě zákonné posloupnosti získávají pouhý výhled dědického práva, který se teprve až smrtí zůstavitele přeměňuje na právo čekatelské.

4.3.5 Povinný díl

Nepominutelnému dědici náleží dle § 1642 o.z. povinný díl z pozůstalosti. Nepominutelnými dědici dle § 1643 odst. 1 o.z. jsou děti zůstavitele a nedědí-li, pak jsou jimi jejich potomci. V nové úpravě, shodně s § 757 ABGB, již není na nepominutelného dědice nazíráno jako na dědice, nýbrž jako na zákonného odkazovníka.⁹⁹ Tento zákonný odkazovník má pouze nárok na peněžitou částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu dle § 1654 odst. 1 o.z. a nikoliv na podíl z pozůstalosti. V případě, že zůstavitel nepořídil pro případ smrti, se tato úprava nepoužije a dědic získává svůj výhled na základě zákonné posloupnosti dle § 1633 o.z.

Právní postavení nepominutelného dědice je nutné vnímat v závislosti na právním jednání zůstavitele. Pokud není pořízeno pro případ smrti, získává výhled na základě zákonné dědické

⁹⁸ SVOBODA, Jiří., KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 91.

⁹⁹ HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 11, s. 381.

posloupnosti. Obdobná situace je i v případě, kdy sice je pořízeno pro případ smrti, nicméně ne o celé pozůstalosti. V případě, že je pořízeno o celé pozůstalosti a nepominutelný dědic není povolán zůstavitelem, získává svůj výhled na základě nároku na povinný díl dle § 1642 o.z., který má však formu pohledávky vyjádřené v penězích a nikoliv nároku na podíl z pozůstalosti. Obdobně jako u ostatních dědických titulů získává nepominutelný dědic své čekatelské právo až smrtí zůstavitele.

Dle mého názoru však nebude možnost dispozice s čekatelským právem na základě povinného podílu pro případné dědice zajímavá. Nepominutelný dědic totiž má již peněžitou pohledávku a v případě proběhnutí dědického řízení může žádat její vyplacení v penězích vůči ostatním dědicům. Jediné vhodné použití vidím jako možnost zastavit čekatelské právo či případně jej zcizit z důvodu okamžitého získání peněžních prostředků.

4.3.6 Zřeknutí se dědického práva

Zřeknutí se dědického práva nalezneme v ustanovení § 1484 o.z. Jedná se o situace, kdy za života zůstavitele dojde k uzavření smlouvy, ve které se možný dědic zřekne části či celého dědictví. Zákon obdobně jako v ABGB předpokládá obligatorní formu veřejné listiny. Ze samotné dikce ustanovení je zřetelné, že do jeho znění byly inkorporovány závěry, které nenalezneme v ustanovení § 551 ABGB, ale byly tvořeny až judikaturní činností soudů. Předmětem zřeknutí bude dle mého názoru, shodně s ABGB a zněním důvodové zprávy, čekatelské právo možného dědice. Samotné dědické právo vzniká až smrtí zůstavitele, a přestože zákon výslovně nezakazuje zříci se budoucího práva, mám za to, že vhodnější je konstrukce obdobná ABGB.

V důvodové zprávě k danému ustanovení nalezneme i důvody znovuzařazení tohoto institutu: „Není však důvod nadále vylučovat možnost presumptivního dědice (čekatele dědického práva) vzdát se práva na dědictví již předem... Úprava zřeknutí se dědictví (renunciace) náleží ke standardnímu instrumentáriu občanského zákonodárství v řadě zemí; uchoval ji ještě občanský zákoník z r. 1950 (§ 516).“¹⁰⁰

4.3.7 Vydědění

Smrtí zůstavitele je taktéž možné, aby i nepominutelný dědic nenabyl čekatelské právo k právu dědickému. Pokud dojde k vydědění, nemá daná osoba ani výhled na nabytí. Jedná se o výjimečné situace v případech, kdy dojde k vydědění nepominutelného dědice ze zákonem stanovených důvodů dle § 1646 o.z.

¹⁰⁰ Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze)[online]. Obcanskyzakonik.justice.cz, 3. února 2012 [cit. 19. ledna 2017]. Dostupné na: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>> s. 364.

4.5.8 Zcizení dědictví

V rámci úpravy zcizení dědictví je již při samotném porovnání úpravy v o.z. a ABGB zřejmé, že se zákonodárce inspiroval takřka doslova úpravou ABGB. Předmětem zcizení bude v tomto případě čekatelské právo dědice, které vzniklo smrtí zůstavitele. Zákonnou úpravu nalezneme v §§ 1714 – 1720 o.z. Obdobně jako v rakouské úpravě vyžaduje smlouva formu veřejné listiny a její uzavření nejdříve v den smrti zůstavitele. Zákonodárce v souladu s rakouskou doktrínou diferencuje mezi smlouvou bez inventarizace a na základě seznamu majetku a závazků. V prvním případě bude bez dalšího třeba aplikace ustanovení týkajících se vypořádání vztahů mezi nabyvatelem dle §§ 1716 – 1717 o.z. Oproti úpravě ABGB, která byla následnou rozhodovací praxí OGH rozšířena i na darování,¹⁰¹ zde již zákonodárce nevyžaduje pouze úplatné zcizení.

Zcizení dědictví má povahu univerzální sukcese, neboť se převádí čekatelské právo osoby na základě některého z dědických titulů, a to včetně práv a povinností.¹⁰² Samotným zcizením se však převodce nezbaví své odpovědnosti dle § 1719 a § 1720 o.z. Přestože se jedná o odvážnou smlouvu, převodce odpovídá za pravost svého čekatelského práva. V případě, že bylo převedeno neexistentní čekatelství, například z důvodu vydědění či vzdání se, má bezpochyby nabyvatel nárok k náhradě škody vůči převodci. Pro účinné zcizení je nad rámec uzavření smlouvy nutné tuto skutečnost oznámit soudu. Z důvodu rozsáhlé inspirace v ABGB je dle mého názoru možné uplatnění závěrů OGH v případě váznoucích práv na dědictví, neboť kupříkladu předkupní právo zcizením čekatelství bude zavazovat i nového nabyvatele.¹⁰³ Závěrečné ustanovení § 1720 o.z. je obsahově shodné s § 1282 ABGB, který stanovuje solidární postavení převodce a nabyvatele čekatelského práva. Převodce je tedy i po převodu jeho čekatelství vystaven nárokům věřitelů z dědictví.

¹⁰¹ Rozhodnutí OGH ze dne 9. 11. 2016, sp. zn. 6 Ob 196/06a

¹⁰² FIALA, Roman. In DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 30.

¹⁰³ Rozhodnutí OGH ze dne 31. 3. 1989, sp. zn. 2 Ob 2292/96i

Závěr

Předmětem mé diplomové práce je čekatelské právo a jeho využití ve vybraných oblastech práva. Cílem této práce bylo podání uceleného popisu samotného institutu čekatelství a jeho použití ve vybraných právních oblastech v rakouské právní úpravě. V rámci každé kapitoly je první část věnována úpravě v ABGB a druhá část úpravě v o.z. spolu s hodnocením možností použití závěrů rakouské judikatury či právní vědy v České republice.

Mou první výzkumnou otázkou byla možnost použití čekatelského práva v českém právním řádu. S ohledem na absenci jakékoliv novodobé judikatury českých soudů či literatury jsem se v rámci práce věnoval komparaci vybraných institutů. Klíčovou částí je dle mého názoru určení povahy samotného čekatelského práva jak subjektivního práva, tak práva s věcněprávními účinky. Toto určení má dalekosáhlé dopady právě na právní pozici čekatele.

Za pomoci rakouské judikatury jsem poukázal na možné praktické problémy a jejich řešení, které mohou při používání čekatelského práva v praxi vzniknout. Jako příklad problematické situace bych uvedl změnu čekatelství v plné právo při koupi nemovité věci zapsané v katastru nemovitostí, kde použití čekatelského práva naráží na taxativní výčet v katastrálním zákoně. Až na tyto aplikační problémy jsem nezjistil výraznější problém, který by bránil aplikaci čekatelství. V rámci první výzkumné otázky jsem došel k závěru, že čekatelské právo má v českém právním řádě předpoklady pro jeho použití až na výjimky, které dle mého názoru však bude možné vyřešit novelizací zákonů, nebo judikaturní činností překlenout.

Druhá výzkumná otázka spočívala v zjištění, zda je možné po vzniku případných sporů z čekatelství využít či se inspirovat v rozsáhlé judikatuře rakouských soudů. V rámci komparace jsem došel k závěru, že rekonstrukcí občanského práva jsme se velmi přiblížili úpravě v ABGB. V některých případech se jedná o takřka doslovný překlad porovnávaných ustanovení. Nejmarkantněji je tato možnost vidět v rámci kapitoly týkající se dědického práva. V rámci zcizení dědictví je dle mého názoru možné poukázat na situaci, kdy samotný zákonodárce se inspiroval judikaturou OGH týkající se čekatelství. Dle mého názoru bude možné závěry OGH a rakouské právní vědy použít minimálně jako inspirační zdroj. V případě doslovných i obsahově shodných ustanovení bude dle mého názoru možné i částečné odkázání na jeho znění, nicméně spíše praktické potíže, a to zejména nutnou znalost německého jazyka. Z právního hlediska však nevidím zásadní problém.

První kapitola této práce se zabývá obecně samotným institutem čekatelského práva jako subjektivního práva s věcněprávními účinky. Jako definici čekatelského práva jsem vybral rozhodnutí německého spolkového soudu, neboť se jedná o nejčastěji zmiňovanou definici v Rakousku. Součástí první kapitoly jsou i související instituty, které jsou pevně spjaty

s čekatelstvím. Jedná se zejména o nárok na náhradu škody, dispozice s čekatelstvím, exekuce na čekatelské právo a možnosti obrany čekatele.

V druhé kapitole se věnuji čekatelskému právu při výhradě vlastnictví u kupní smlouvy. Jedná se o nejčastější situace, kdy bude čekatelské právo využíváno, obdobně jako v případě Rakouska, kdy nejpočetnější judikatura bylo možné najít právě k tomuto tématu.

Ve třetí kapitole jsem se zabíral čekatelským právem v souvislosti s darováním pro případ smrti. V této části jsem na základě rozhodnutí OGH dospěl k odlišnému názoru než česká komentářová literatura. Případný rozpor bude dle mého názoru vyřešen až případným rozhodnutím českých soudů.

V poslední kapitole jsem pojednával o čekatelství v dědickém právu. V rámci dědického práva vidím použití čekatelského práva jako nejméně používané. Po konzultaci s notáři jsem dospěl k názoru, že aplikace je bezpochyby možná, nicméně pouze v případech, kdy dědické řízení trvá delší čas. Za normálních okolností bude pro účastníky rychlejší samotné dědické řízení a teprve až následná dispozice s plným právem.

S ohledem na absenci české judikatury a novodobé doktríny doufám, že má práce poskytne alespoň základní přiblížení samotného institutu čekatelství a jeho možné použití v praxi. Z důvodu komparace obsahuje má práce spíše než jasné závěry náměty k diskuzi nad podobou čekatelství v České republice.

Seznam literatury

Monografie

- ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Praha: Sagit, 2012. 1120 s.
- FLUME, Werner. *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts, Band 2: Das Rechtsgeschäft*, Berlin: Springer-Verlag, 1979. 989 s.
- KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 1995. 408 s.
- KLETEČKA, Andreas. *Ersatz- und Nacherbschaft*. 1. vydání. Wien: Manz Verlag, 1999. 348 s.
- NIERLICH, Philipp, GROND, Valeska. *Erbrecht von A-Z*. Wien: Verlag Österreich, 2011. 195 s.
- SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014. 408 s.
- TUHR, Andreas. *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts*, Berlin: Springer-Verlag, 1918. 636 s.
- von WURZBACH, Constantin. *Zeiller, Franz Alois Edler von. In: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. 59. Theil*. Wien: Kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei, 1890. 405 s.
- von ZEILLER, Franz. *Das natürliche Privat-Recht*. Berlin: Keip & von Delft GmbH, 2010. 260 s.
- ZIMMERMANN, Reinhard. *The Law of Obligations Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford University Press, 1996. 1241 s.

Komentáře

- FIALA, Roman., DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015. 648 s.
- HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014. 2080 s.
- HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014. 1344 s.
- KLETEČKA, Andreas, SCHAUER, Martin. *ABGB Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch §§ 285 - 446 (Sachenrecht I)*. 4. vydání. Wien: Manz Verlag, 2015. 1998 s.
- KLETEČKA, Andreas, SCHAUER, Martin. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*. Wien: Manz Verlag, 2015. 4300 s.
- RUMMEL, Peter. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*. Wien: Manz Verlag, 2015. 1998 s.
- SCHWIMANN, Michael, KODEK, Georg. *ABGB Praxiskommentar*. Wien: Lexis Nexis, 2011. 1752 s.

SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013. 1280 s.

Odborné časopisy

ELIÁŠ, Karel. Výhrada vlastnického práva a § 601 ObčZ. *Ad Notam*, 2005, č. 6, s. 186 – 194.

HORÁK, Ondřej, Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 11, s. 381 – 385.

KINDL, Johann, Eigentumsvorbehalt und Anwartschaftsrecht. *Zeitschrift für das Juristische Studium*, 2008, č. 5, s. 477 – 487.

KOZIOL, Helmut. Eigentumsvorbehalt und Schadensersatz wegen Sachbeschädigung. *Juristische Blätter*, 1968, roč. 90, č. 19/20, s. 494 – 504.

RABL, Christian, Die Schenkung auf den Todesfall im Pflichtteilsrecht. *Österreichische Notariatszeitung*, 2005, roč. 57, č. 9, s. 315 – 325.

RABL, Christian, Erbrechtsreform 2015 - Pflichtteilsrecht neu. *Österreichische Notariatszeitung*, 2015, roč. 57, č. 9, s. 321 – 343.

SPIELBÜCHLER, Karl. Zur dinglichen Rechtsstellung des Vorbehaltskäufers. *Juristische Blätter*, 1981, roč. 103, č. 19/20, s. 505 – 511.

SVOBODA, Lukáš. Výhrada vlastnictví podle občanského zákoníku. *Právník*, 2001, roč. 140, č. 10, s. 1015 – 1022.

Právní předpisy

Zákon č. BGBl 39/1955, Allgemeines Grundbuchsgesetz, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. BGBl I 1999/38, Mineralrohstoffgesetz, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. BGBl. I Nr. 111/2003, über das gerichtliche Verfahren in Rechtsangelegenheiten außer Streitsachen, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. BGBl. Nr. 140/1979, Konsumentenschutzgesetz, ve znění zákona do 31. 12. 1996

Zákon č. RGrBl. Nr. 86/1912, Baurechtsgesetz, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 256/2013 Sb., Katastrální zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Judikáty

Rozhodnutí BGH ze dne 30. 5. 1958, sp. zn. V ZR 295/56

Rozhodnutí OGH ze dne 1. 6. 1976, sp. zn. 5 Ob 588/76

Rozhodnutí OGH ze dne 11. 11. 1986, sp. zn. 5 Ob 324/86
Rozhodnutí OGH ze dne 11. 7. 1962, sp. zn. 3 Ob 103/62
Rozhodnutí OGH ze dne 11. 7. 1990, sp. zn. 3 Ob 38/90
Rozhodnutí OGH ze dne 13. 12. 1961, sp. zn. 5 Ob 339/61
Rozhodnutí OGH ze dne 13. 2. 1958, sp. zn. 3 Ob 34/58
Rozhodnutí OGH ze dne 14. 3. 2013, sp. zn. 2 Ob 65/12
Rozhodnutí OGH ze dne 17. 12. 1949, sp. zn. 1 Ob 131/49
Rozhodnutí OGH ze dne 19. 4. 1972, sp. zn. 7 Ob 768/78
Rozhodnutí OGH ze dne 20. 5. 1999, sp. zn. 2 Ob 114/99z
Rozhodnutí OGH ze dne 20. 5. 2009, sp. zn. 2 Ob 81/09i
Rozhodnutí OGH ze dne 21. 5. 1997, sp. zn. 3 Ob 106/97b
Rozhodnutí OGH ze dne 23. 2. 1966, sp. zn. 6 Ob 59/66
Rozhodnutí OGH ze dne 24. 1. 1974, sp. zn. 7 Ob 243/73
Rozhodnutí OGH ze dne 24. 5. 1996, sp. zn. 8 Ob 1505/96
Rozhodnutí OGH ze dne 25. 6. 1958, sp. zn. 5 Ob 197/58
Rozhodnutí OGH ze dne 29. 5. 1990, sp. zn. 5 Ob 642/89
Rozhodnutí OGH ze dne 30. 3. 2004, sp. zn. 10 Ob 9/04b
Rozhodnutí OGH ze dne 31. 3. 1989, sp. zn. 2 Ob 2292/96i
Rozhodnutí OGH ze dne 5. 12. 1973, sp. zn. 1 Ob 201/73
Rozhodnutí OGH ze dne 6. 8. 2015, sp. zn. 2 Ob 125/15v
Rozhodnutí OGH ze dne 7. 6. 1921, sp. zn. 2 Ob 333/21
Rozhodnutí OGH ze dne 8. 11. 1966, sp. zn. 8 Ob 310/66
Rozhodnutí OGH ze dne 9. 11. 2016, sp. zn. 6 Ob 196/06a
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2000, sp. zn. 20 Cdo 1265/98
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2009, sp. zn. 29 Cdo 1028/2007
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 2. 2001, sp. zn. 22 Cdo 1848/2000

Internetové zdroje

Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze)[online]. Obcanskyzakonik.justice.cz, 3. února 2012 [cit. 19. ledna 2017]. Dostupné na:
<<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá čekatelským právem. Jedná se o institut, který není výslovně upraven ve znění zákona a byl dovozen až judikaturní činností soudů. Jedná se o to právně zajištěnou pozici věřitele, kdy splnil již tolik předpokladů k nabytí vlastnického práva, že dlužník již nemůže svým jednostranným jednáním toto nabytí zmařit.

Práce je dělena na 4 části, kdy v první kapitole je stěžejní popis samotného institutu čekatelství a právního postavení čekatele. Jako důležitou část bych označil určení samotné povahy čekatelského práva jako subjektivního práva s věcněprávními účinky. V následujících kapitolách se již zabývám čekatelstvím v různých odvětvích práva. V každé části je uvedena komparace právní úpravy a uvedení stěžejní judikatury rakouských soudů týkající se případných výkladových či praktických problémů spolu s možnými konflikty s českou právní úpravou.

Abstract

The thesis is focused on the expectant right. It is an institute which is not explicitly regulated in the wording of the law and was deduced by the courts. The expectancy can be defined as legally secured position of the creditor, when he has already fulfilled so many prerequisites for acquiring ownership, that the debtor can no longer terminate his acquisition by his unilateral action.

The thesis is divided into 4 parts, where in the first chapter there is a fundamental description of the institute of expectancy and the legal status of the expector. As an important part, I would describe the description of the very nature of the expectancy right as a subjective right with substantive law effects. In the following chapters, I have described the use of the expectancy in various branches of law. In each section there is a comparison of the legal regulation and a presentation of the main case law of the Austrian courts concerning possible interpretative or practical problems together with possible conflicts with the Czech legislation.

Klíčová slova/Key words

Klíčová slova: čekatelské právo, čekatelství, výhrada vlastnictví, náhrada škody, exekuce čekatelství, ABGB, dědické právo, koupě, závět', vedlejší ujednání

Key words: expectant right, expectancy, reservation of ownership, damages, expentacy distraint, ABGB, Inheritance law, purchase, last will, subsidiary arrangement